

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

Факультет права, гуманітарних та соціальних наук
КАФЕДРА ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ПЕРЕКЛАДУ

На правах рукопису

Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти
«Магістр»

На тему: **Проблеми перекладу військової термінології в сучасних ЗМІ**
(на матеріалі англomовних та українськомовних ЗМІ)

здобувач: студентка 2 курсу групи АМП-24дм

спеціальність: 035 Філологія

спеціалізація: 035.041 Філологія. Германські мови та
літератури (переклад включно), перша – англійська

Чечевиця Вікторія Олегівна

Керівник роботи: к. пед. н., доцент

Гнедкова Олена Геннадіївна.

Київ - 2025 року

АНОТАЦІЯ

Чечевиця В. О. Проблеми перекладу військової термінології в сучасних ЗМІ (на матеріалі англomовних та українськомовних ЗМІ)

Робота присвячена актуальним проблемам, пов'язаним із перекладом елементів військової термінології в сучасному медіадискурсі на матеріалі українськомовних та англomовних ЗМІ у форматі онлайн-видань («Суспільне Новини», «Радіо Свобода», офіційний сайт Міністерства оборони України, «Reuters», «BBC», офіційний сайт НАТО). У дослідженні розглянуто поняття терміна та терміносистеми, якими оперують науковці в сучасному мовознавстві. Було проаналізовано характерні особливості військової термінології, її функціонування та запропоновані дослідниками класифікації цієї терміносистеми, а також труднощі перекладу термінології. Розглянуто найвідоміші визначення та теорії еквівалентності, різницю понять еквівалентності та адекватності, а також проаналізовано проблеми досягнення еквівалентності та шляхи їх подолання. Зроблено огляд основних видів та типологій перекладацьких трансформацій, викладено основні особливості перекладу військової термінології в ЗМІ. Здійснено аналіз матеріалів медіа: частотний лексико-семантичний аналіз військової термінології в текстах, сформовано основні групи термінів за семантичними та структурними ознаками, проаналізовано особливості їхнього використання в контексті медіадискурсу. Проаналізовано поточні підходи до перекладу військової термінології в медіа та здійснено власний переклад з подальшим аналізом використання перекладацьких трансформацій. Проаналізовано поточний стан дослідження та розвитку військової термінології та перекладу та виявлено актуальні проблеми, пов'язані зі стандартизацією, нормотворчою та термінотворчою діяльністю і запропоновано подальші напрямки роботи в цих галузях.

Ключові слова: перекладознавство, практичний переклад, термін, військова термінологія, медіадискурс, ЗМІ, публіцистика, перекладацькі трансформації, еквівалентність, стандартизація

SUMMARY

Chechevytsia V. O. Problems of military terminology translation in modern mass media (based on English and Ukrainian mass media materials)

The paper focuses on acute problems related to the translation of military terminology in modern media discourse based on Ukrainian and English online-based media (the Suspilne Novyny, the Radio Svoboda, the official website of the Ministry of Defence of Ukraine, the Reuters, the BBC, and the official NATO website). The study examines the concepts of terms and terminology systems used by scholars in contemporary linguistics. Characteristic features of military terminology, its functioning, and classifications of this terminology system proposed by researchers are analyzed, as well as the difficulties of translating terminology. The most well-known definitions and theories of equivalence, the difference between the concepts of equivalence and adequacy, are studied, and the problems of achieving equivalence and ways to overcome them are analyzed. An overview of the main types and classifications of translation transformations is provided, and the main features of the translation of military terminology in the media are outlined. An analysis of media materials is carried out: a frequency-based lexical-semantic analysis of military terminology in texts, the main groups of terms are formed based on semantic and structural features, and the peculiarities of their use in the context of media discourse are analyzed. The paper analyzes current approaches to the translation of military terminology in the media and provides translation with a further analysis of the use of translation transformations. The current state of research and development of military terminology and translation is analyzed, and pressing issues related to standardisation, rule-making and term-making are identified. Further directions for work in these areas are proposed.

Key words: translation studies, practical translation, term, military terminology, media discourse, mass media, journalism, translation transformations, equivalence, standardisation

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТА ПЕРЕКЛАДУ.....	10
1.1. Поняття терміна та система термінології в сучасній лінгвістиці.....	10
1.2. Особливості військової термінології та її класифікації.....	18
1.3. Проблема еквівалентності перекладу військової термінології.....	24
Висновки до розділу 1.....	33
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПЕРЕКЛАДУ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ.....	35
2.1. Типові складнощі під час перекладу термінології.....	35
2.2. Перекладацькі трансформації та стратегії перекладу військових термінів.....	38
2.3. Особливості перекладу військової термінології в англomовних та українськомовних ЗМІ.....	45
Висновки до розділу 2.....	52
РОЗДІЛ 3. ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АНАЛІЗ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В МЕДІЙНОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛАХ УКРАЇНСЬКИХ ТА АНГЛОМОВНИХ ЗМІ).....	54
3.1. Лексико-семантичний аналіз військової термінології в текстах ЗМІ.....	54
3.2. Приклади перекладу та використання трансформацій в роботі з військовою термінологією.....	59
3.3. Типологія виявлених проблем та шляхи їх вирішення.....	67
Висновки до розділу 3.....	71
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	80

ВСТУП

Понад десятиліття Україна потерпає від російської агресії, яка вже майже чотири роки має характер повномасштабної війни. Воєнні реалії стали невід'ємною частиною нашого життя, а отже й нашої мови. Майже кожен українець наразі щоденно стикається та вживає велику кількість термінів, які належать до військової сфери: назви озброєння та техніки, бойових дій, професій тощо.

Основними джерелами, з яких українці «знайомляться» та постійно взаємодіють з військовою термінологією, є, першочергово, власний досвід та безпосереднє спілкування з військовими та людьми, дотичними до військової сфери, адже майже кожен нині має рідних або знайомих серед військових або волонтерів. Проте, не останнім за рівнем взаємодії джерелом, насиченим військовою термінологією, є засоби масової інформації, передусім онлайн-медіа, які найбільше використовуються серед молоді та осіб середнього віку. Життя в умовах постійної небезпеки підживлює бажання населення постійно бути в курсі останніх подій, не лише в Україні, а й на міжнародній арені, адже загальна геополітична ситуація має безпосередній вплив на долю нашої країни.

У зв'язку з усіма зазначеними вище факторами, існує беззаперечна потреба в оперативному та якісному перекладі медіатекстів, насичених військовою термінологією, частка яких у ЗМІ продовжує зростати із загостренням світових збройних конфліктів та кризою міжнародного миру та безпеки. У цій магістерській роботі буде здійснено спробу дослідження основних проблем перекладу військової термінології в текстах ЗМІ, поточні підходи до їх вирішення, та запропоновано власні рішення, оскільки специфіка цієї терміносистеми в медіадискурсі має ряд викликів для перекладача, передусім пов'язаних з питанням еквівалентності термінології та дотримання стильових особливостей публіцистичних текстів.

На початкових етапах нашого дослідження було звернено увагу на стан вивчення військової терміносистеми в цілому та її перекладу в медіа в українському

науковому дискурсі. Аналіз наукових праць показав очевидну нестачу наукових дискусій з цього питання на вітчизняних просторах, адже велика частка дослідників посиляється виключно на роботи російських дослідників у своїх розвідках. Натомість активізація процесу розширення власне українського доробку на цю тему спостерігається лише після вторгнення росіян до України.

Актуальність дослідження зумовлена розширенням військового дискурсу в медійному просторі в Україні та за кордоном, недостатній рівень висвітлення проблеми перекладу військової термінології в текстах ЗМІ науковцями, та брак комплексних досліджень на цю тему.

Метою цієї роботи є аналіз основних проблем, з якими стикається перекладач під час роботи з перекладом військових термінів у публіцистичних текстах українською та англійською мовами та визначення чільних підходів до вирішення цих проблем, насамперед перекладацьких стратегій та трансформацій, якими користуються фахівці для подолання міжмовної різниці.

Для реалізації цієї мети було визначено ряд **завдань**:

- дослідити теоретичні засади понять «термін» та «терміносистема» у сучасному мовознавстві та визначити їхні характерні особливості та функції;
- розглянути різновиди класифікації військових термінів;
- проаналізувати специфіку військової термінології як унікальної терміносистеми;
- здійснити аналіз концепцій та теорій еквівалентності та проблем, пов'язаних із досягненням еквівалентності у текстах військового спрямування;
- охарактеризувати та систематизувати основні перекладацькі стратегії та трансформації, що використовуються під час перекладу військової термінології;
- проаналізувати типові проблеми, які виникають під час роботи над перекладом медіатекстів з військовими термінами;
- здійснити власні переклади публіцистичних медіа із застосуванням вищезгаданих трансформацій та проаналізувати їх з урахуванням типових

труднощів та специфіки військової термінології, сформулювавши ефективні техніки для досягнення адекватности перекладу.

Об’єктом дослідження цієї кваліфікаційної роботи є переклад військової термінології у текстах сучасних українськомовних та англомовних засобів масової інформації.

Предмет дослідження – структурні, лексичні, граматичні, семантичні, стилістичні та інші особливості військової термінології та її перекладу в ЗМІ, проблеми, пов’язані з цими особливостями, а також трансформації, що застосовуються при перекладі військової термінології в цих текстах.

Теоретико-методологічну основу для цього дослідження становили наукові праці з доробку українських та зарубіжних вчених, а саме доробки таких авторів як: О. Бабич, В. Балабін, І. Баран, С. Баснет, Г. Бевзо, М. Бейкер, О. Берладин, Ю. Бойко, Р. Вальдеон, Ж. Віне, Т. Власюк, Т. Володіна, Ж. Дарбельне, А. Девіцька, П. Дорріманеш, В. Карабан, Дж. Кетфорд, І. Кочоте, В. Крамар, В. Кубіцький, Г. Кучик, К. Ларіна, І. Литвин, Ю. Лукіяничук, Л. Малімон, Ш. Мусурманова, Ю. Найда, П. Ньюмарк, С. Остапенко, Д. Пану, Е. Пім, І. Пінтіліє, В. Погонєць, В. Подолян, Л. Польовик, Ю. Попівняк, Т. Редчиць, Е. Сейбер, О. Селіванова, П. Селігей, О. Сідько, А. Сітко, Л. Сливка, А. Стародубцева, І. Струк, В. Сухоруков, А. Третьак, Д. Фурт, В. Федорук, Р. Якобсон та І. Ярошевич.

Під час дослідження було використано наступні **методи**: аналіз (частотний, лексико-семантичний – використані під час огляду наукових праць дослідників, дослідження використання термінології в текстах, частоти використання окремих термінів та їхнього семантичного спрямування), метод суцільної вибірки (аналіз медіатекстів та відбір військових термінів), описовий (опис понять, класифікацій, теорій науковців), порівняння (зокрема, оригінального тексту та запропонованого нами перекладу, а також окремих термінів та їхніх відповідників), класифікація (термінів, перекладацьких трансформацій, їхніх особливостей), систематизація,

дедукція, аналіз текстів медіадискурсу, узагальнення передового філологічного досвіду.

Практична цінність одержаних результатів дослідження визначається можливістю їхнього використання перекладачами військової та медіасфери, журналістами, що працюють у військовій галузі, іншими дослідниками. Матеріали цього дослідження можуть бути використані в подальших наукових працях, при створенні навчальних посібників або курсів з військового та медіа перекладу.

Наукова новизна дослідження полягає в систематизації досліджень на тему військової термінології та її перекладу в медіа, враховуючи найсучасніші наукові праці, здійсненні комплексного огляду теорій еквівалентності з урахуванням та у взаємозв'язку з військовою терміносистемою, доповненні системи класифікації військових термінів, аналізі проблем перекладу військової термінології в медіадискурсі на сучасному етапі.

Апробація результатів роботи реалізована шляхом публікації окремих теоретичних та практичних здобутків дослідження у фаховому журналі з філологічних та журналістських студій «Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського», Т. 36 (75), № 5, 2025.

Публікації. Гнедкова О. Г., Чечевиця В. О. Проблема еквівалентності перекладу військової термінології. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. Том 36 (75) № 5, 2025 (статтю прийнято до розміщення та друку).

Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів (з висновками до них), загальних висновків, списку використаних джерел (118 найменувань на 14 сторінках). Загальний обсяг роботи – 93 сторінки (обсяг основного тексту – 74 сторінки).

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТА ПЕРЕКЛАДУ

1.1. Поняття терміна та система термінології в сучасній лінгвістиці.

Жодна професійна сфера діяльності не обходиться без термінологічного апарату, а тому мало дивує, що термінологія та її аспекти є постійною темою дослідження, що має значний доробок як серед української наукової спільноти, так і серед зарубіжних колег. Втім, аналізуючи вже наявні роботи, можна помітити, що, хоча більшість науковців філологічної царини досягла одностайності в питанні визначення основних понять термінології, її класифікація є відкритим для дискусії питанням, оскільки існує кілька систем класифікації, запропонованих вченими.

У цьому підрозділі магістерської роботи буде зроблено спробу систематизувати доробок попередників, починаючи з найголовніших понять, якими оперує ця галузь, і завершуючи оглядом найвідоміших класифікацій термінології.

Міжнародна організація зі стандартизації (ISO) у своїх стандартах роботи з термінологією зазначає, що термінологія спирається, насамперед, на три ключових поняття: концепція, позначення (до яких належать терміни, власні назви та символи) та визначення [88]. Згідно з цим поділом, концепція є зоною знання людини про предмет або явище. Визначення, у свою чергу, – описом характеристик окремої концепції, яка вирізняє її серед інших. Саме визначення дає змогу присвоїти цій концепції те чи інше позначення, тобто особливу назву, притаманну цій концепції або категорії концепцій.

Британська перекладознавиця М. Бейкер розвиває цю думку й у своїй книзі під назвою «Рутледжська енциклопедія перекладознавства» намагається пояснити природу нерозривного взаємозв'язку між трьома поняттями: концепцією, визначенням і терміном [73, с. 286-287]. У створеній нею системі першочерговим

поняттям є концепція як уявлення про предмет чи явище, що формується шляхом людського мислення. Термін є відображенням концепції в мовній системі і безпосередньо пов'язаний із визначенням, яке задає опис концепції й прив'язує її до конкретного відповідного терміна.

Оскільки термін є центральною одиницею, з якою нам належить працювати в цій роботі, зупинимося на питанні його поняття детальніше. Із цим завданням звертаємося, у першу чергу, до мовознавчих словників, які є суголосними у своїх визначеннях терміна як слова або комбінації слів, які вживаються насамперед для означення явища або предмета з певної галузі [13; 14; 16]. Більш чітким у своєму визначенні є один з найвідоміших вітчизняних дослідників у галузі перекладознавства В. Карабан, який називає термін мовним знаком, який репрезентує поняття специфічної галузі та є невід'ємною частиною текстів такої галузі [17, с. 315].

Втім, належність до конкретної сфери не є єдиною характеристикою терміна, який має цілий ряд особливостей або, як зазначає українська науковиця А. Сітко, вимог. Серед них:

- 1) відповідність правилам та нормам мови;
- 2) систематичність;
- 3) дефінітивність;
- 4) незалежність від контексту;
- 5) словесна стислість;
- 6) повнота визначення;
- 7) максимальна однозначність, як мінімум в межах однієї галузі;
- 8) мінімальний рівень синонімії;
- 9) відсутність емоційно-експресивного забарвлення;
- 10) милозвучність [13; 49].

Ці вимоги зумовлені специфікою використання термінології, особливо в науковій та професійній сферах, де основними цілями термінів є зрозуміла

систематизація інформації та максимальне уникнення неоднозначности, яка може призводити до небажаних інцидентів та помилок.

Важливо також розрізняти поняття термінів і професіоналізмів, хоча питання різниці цих одиниць є предметом дискусій серед науковців, чії думки поділяються на два табори: прихильників визнання цих термінів як тотожних та тих, хто вважає їх близькими, проте з рядом відмінностей [34, с. 38]. Навіть мовознавчі словники [14; 16] переважно ігнорують існування професіоналізмів як окремого поняття, використовуючи його взаємозамінно з терміном на позначення спеціалізованої лексики. Втім, в укладачки словника філологічних термінів Є. Барань знаходимо окреме визначення, яке демонструє ключову різницю двох понять. Так, на її думку, професіоналізми – це «слова або вислови, властиві мові людей певного ремесла, фаху» [13, с. 81]. Акцент на використанні серед представників професії дає змогу зробити висновок про приналежність професіоналізмів радше до усного мовлення, ніж до писемного. Також, на відміну від термінів, які мають чіткі дефініції, зібрані у словниках, професіоналізми, оскільки належать до живої мови, не мають офіційно закріплених за ними визначень.

Схожої думки щодо розмежування термінів як установлених на письмі одиниць та професіоналізмів – як продуктів усного мовлення, що не завжди відповідають літературним нормам, дотримується і вітчизняна дослідниця В. Погонець, яка визначає цілий ряд відмінностей [34, с. 39-40], які зводяться до кількох основних тез, наведених нижче:

- 1) терміни належать до офіційного письма, тоді як професіоналізми – до розмовної лексики;
- 2) терміни посідають чільне місце та формують центральну основу спеціальної лексики певної галузі, у той час як професіоналізми є своєрідними периферійними відгалуженнями;
- 3) терміни є первинними утвореннями, професіоналізми зазвичай виникають як розмовні відповідники до термінів;

- 4) терміни – підлягають стандартизації, професіоналізми – можуть мати незалежні синонімічні ряди, оскільки утворюються стихійно та локально серед груп об'єднаних одним фахом осіб;
- 5) терміни – нейтральні та безекспресивні, професіоналізми – тяжіють до експресивности, можуть мати різні відтінки конотацій.

Відомий український мовознавець С. Дорошенко у своєму визначенні терміна також звертає увагу на класифікацію термінів, зокрема поділ на загальнонаукові та галузеві. До загальнонаукових належать терміни, які є однаково поширеними та вживаються без розмежування на галузі. До таких термінів, приміром, можуть належати слова на позначення назв наук або сфери діяльності (*фізика, лінгвістика, психологія*), методів дослідження (*аналіз, емпіричний, індукція*), інших спільних для більшості галузей понять [16, с. 352].

Галузеві терміни є вузьконаправленими та притаманними окремим сферам діяльності чи вивчення і, відповідно, мають безліч різновидів, які формують термінологічний вокабуляр тієї чи іншої галузі: військової, кібернетики, медицини, музики тощо [16, с. 352]. Водночас вітчизняна дослідниця Д. Фурт поглиблює цей поділ, пропонуючи поділ на загальнонаукові (поширені в практично всіх сферах), міжгалузеві (притаманні кільком близьким галузям) та вузькогалузеві (які вживаються виключно в межах однієї галузі і є унікальними для неї) [66, с. 22]. Також Д. Фурт закріплює загальну назву для сукупності слів окремої сфери: терміносистема [66, с. 18].

Мовознавець С. Дорошенко пропонує також інший спосіб класифікації термінів: за будовою. У межах цієї системи він виділяє дві великі групи: терміни-слова, себто такі, які складаються з одного слова, та терміни-словосполучення, тобто два або більше слів, які позначають одне поняття [16, с. 352].

Класифікацію за будовою пропонує і вітчизняний В. Карабан, проте створює більш вузьку за категоріями систему, яка фокусується на морфологічній структурі термінів [16, с. 315]. Зокрема, він виділяє наступні різновиди:

- 1) прості (наприклад, *tank* – танк, *radar* – радар);
- 2) похідні: суфіксальні (*launcher* – пускова установка, *gunner* – стрілець), префіксальні (*unmanned* – безпілотний, *counterattack* – контрнаступ) та суфіксально-префіксальні (*rearmament* – переозброєння, *demobilization* – демобілізація);
- 3) складні (*airstrike* – авіаудар, *battlefield* – поле бою);
- 4) терміни-словосполучення (*armed forces* – збройні сили, *armed combat* – збройна боротьба).

Більш широку систему поділу термінів за будовою пропонує український філолог Т. Кияк [18], адже окрім слів додає до класифікації інші мовні знаки. Таким чином, його класифікація термінів передбачає наступні категорії:

- 1) кореневі непохідні терміни: власні (*бій*, *стрій*) та запозичені (*фронт*, *блок*);
- 2) похідні терміни: суфіксальні (*commander* – головнокомандувач, *combatant* – учасник бойових дій) та префіксальні (*demilitarization* – демілітаризація, *reintegrate* – реінтегрувати, повернути);
- 3) складні слова (*frontline* – лінія фронту, *peacekeeper* – миротворець);
- 4) терміни-словосполучення (*supply chain* – товарний потік, *biological hazard* – біологічна загроза);
- 5) терміни-аббревіатури (*NATO (North Atlantic Treaty Organization)* – НАТО (Організація Північноатлантичного договору), *AAW (Anti-aircraft warfare)* – ППО (протиповітряна оборона);
- 6) буквенні умовні позначення (приміром, одиниці величин (*м* – метр) або скорочені назви грошових одиниць різних держав (*грн* – гривня);
- 7) символи (наприклад, математичні знаки або позначення одиниць валюти);
- 8) номенклатура (як-от назви моделей техніки (*F-16 Fighting Falcon*, *T-84* тощо)).

Також варто звернути увагу на ще один спосіб класифікації термінів, який частково розглядає й Міжнародна організація зі стандартизації [88, с. 49], а саме: за походженням, який передбачає поділ на питомі слова (наприклад, власне

українськими є слова *стрілець, розвідка*) та запозичені з різних мов (наприклад, латинської: *офіцер, операція*; німецької: *штаб, бункер*; французької: *батальйон, авангард*).

Окрім того, Міжнародна організація зі стандартизації вводить ще одну класифікацію термінів за ступенем вжитку [88, с. 49], яка, на відміну від класифікацій українських дослідників, зосереджується не на галузевому аспекті, а на оцінці прийняття (*acceptability rating*) мовцями. На основі цього фактору організація виділяє три види термінології:

- 1) бажані терміни (*preferred terms*) – загальноприйняті та найбільш вживані, рекомендовані Міжнародною організацією зі стандартизації;
- 2) допустимі терміни (*admitted terms*) – терміни, які можуть вживатися в якості синонімів до бажаних, проте мають нижче значення в оцінці прийняття;
- 3) небажані терміни (*deprecated terms*) – застарілі або невідповідні до контексту.

Оскільки термінологія, як і будь-яка інша складова живої мови, не перебуває в стагнації та зазнає змін відповідно до вимог часу та діяльності людей, система термінів постійно розширюється та перебудовується. Технічний прогрес є основним чинником цих процесів, адже постійно постачає нам нові об'єкти та явища, які потребують відповідних позначень. Так само поява нових наукових галузей вимагає створення унікального для них робочого вокабуляру, який знову-таки розширюватиме загальну терміносистему. Не менш важливим чинником у змінах системи термінів є глобалізація, адже вона не лише сприяє обміну досвідом між фахівцями, що, у свою чергу, збагачує мови новими термінами, а й є рушієм процесу стандартизації термінів різних мов шляхом поширеного використання інтернаціоналізмів та англіцизмів на позначення понять тих чи інших галузей.

Варто зазначити, що серед українських науковців-лінгвістів панує неоднозначне ставлення до запозичень як явища в цілому, не лише в рамках термінології. Частина наукової спільноти, зокрема мовознавці В. Сімонок та І. Ярошевич [49; 67] вважають збільшення кількості інтернаціоналізмів природним

процесом, який свідчить про новий виток в еволюції вітчизняної термінології, який є безпосереднім наслідком світового тренду глобалізації. Більше того, І. Ярошевич розглядає цей процес як позитивний, оскільки він свідчить про вихід українських спеціалістів на міжнародну арену, яка вимагає стандартизації для спрощення процесу міжкультурної комунікації. У той же час дослідники П. Селігей та В. Сухоруков [47; 62], хоча і визнають об'єктивні причини преференції у використанні термінів серед науковців (як-от, уже згадана орієнтація на міжнародну спільноту, більший ступінь конкретизації та однозначности запозичених термінів, відсутність семантичних відтінків), налаштовані щодо процесу запозичень в українській термінології досить негативно та навіть категорично, називаючи серед причин лінощі фахівців, які не бажають витратити час на пошук наявних в українській мові відповідників зарубіжним термінам, та навіть комплекс меншовартости, який змушує науковців надавати перевагу іноземному варіанту, а не українському еквіваленту, навіть якщо такий існує. На їхню думку, надмірне зловживання запозиченнями стає на заваді розвитку української термінології та терміносистем і збіднює їх.

Тим не менш, незалежно від думки філологів про це явище, запозичення з іншої мови (особливо англійської) є одним з чільних способів утворення термінів у мові. Окрім нього, виділяють [66; с. 53] також такі способи як вигадкування штучних слів та використання внутрішніх ресурсів мови. Особливо цікавим є саме останній спосіб творення термінів, адже до нього належить цілий ряд технік, серед яких:

- 1) семантична деривація;
- 2) використання дериваційних афіксів;
- 3) складання основ;
- 4) утворення словосполучень;
- 5) аббревіація.

Британська вчена М. Бейкер також звертає нашу увагу на систему принципів у роботі з термінами [73, с. 287], запропоновану австрійським інженером Ю. Вюстером, який активно працював над досягненням цілковитої однозначності в термінології. Ця система, що пізніше стала основою для Загальної Теорії Термінології (ЗТТ), складалася з чотирьох ключових принципів:

- 1) ономасіологія (шлях від концепції до терміна);
- 2) чіткість концепцій (чітке визначення меж та місця концепції в загальній системі);
- 3) однозначність (відповідність терміна одній визначеній концепції);
- 4) синхронність (зосередження на поточних шляхах використання термінів та концепцій замість розгляду їхньої лінгвістичної еволюції).

Підбиваючи підсумки, робимо висновок, що термінологія – надзвичайно багате відгалуження будь-якої мови, яке включає в себе як велику кількість широковживаних слів, знайомих навіть людям без професійної освіти, так і вузькоспеціалізовані одиниці мови, які притаманні лише конкретній сфері. Хоча питання чіткої та уніфікованої класифікації термінів залишається відкритим, серед дослідників спостерігається тенденція поділу термінології за трьома основними категоріями: сферою та частотою вживання, будовою та походженням.

Так само дискусійним є питання належності до термінів таких мовних одиниць як аббревіатури, буквосполучення та символи, адже вони не відповідають таким вимогам до термінів як повнота, однозначність та незалежність від контексту, оскільки перераховані мовні одиниці здебільшого є впізнаваними виключно в контексті й можуть відповідати різним поняттям залежно від ситуації вживання. Наприклад, скорочення *AD* в англійській мові може позначати рекламне оголошення (*advertisement*), хворобу Альцгеймера (*Alzheimer's disease*) або роки до нашої ери (*anno Domini*), і це є далеко не повним переліком можливих значень, запропонованих словником [93].

Окрім того, з огляду на невинний науково-технічний прогрес, терміносистеми зазнають постійного розширення за рахунок появи нових концепцій, які вимагають відповідних назв. Саме тому термінологія як сукупність мовних одиниць потребує подальшого дослідження та систематизації з боку дослідників, що дасть змогу чітко визначити склад та місце термінів у мовній парадигмі.

1.2. Особливості військової термінології та її класифікації.

Людство веде війни протягом усього часу свого існування, тому військову сферу можна заслужено назвати однією із найдавніших, а її термінологічне багатство обумовлене багатьма віхами історичного розвитку. Основними завданнями військової сфери є систематизація знань про війни, техніки їх ведення, бойову підготовку та військове виховання, види та способи застосування озброєння та використання науково-технічних здобутків у воєнних цілях для забезпечення безпеки окремої держави, території або союзу держав. Відповідно, терміни військової справи, які мають забезпечувати спеціалізовану лексичну базу для цієї сфери і забезпечувати її ефективну роботу, є багаторівневою системою, яка охоплює всі явища та процеси, що відбуваються в межах цієї галузі, а також належні до неї об'єкти.

Як і будь-яка терміносистема, військова термінологія має свій ряд особливостей, зумовлених, у першу чергу, її приналежністю до спеціальної лексики. Питанням дослідження військових термінів у контексті перекладознавства та практичного перекладу в межах української наукової спільноти займалися, серед інших, В. Балабін, М. Білан, Ю. Бойко, І. Струк, Ю. Лукіяничук, Л. Малімон, В. Погонець та Ю. Попівняк [4; 6; 10; 24; 25; 34; 37; 54], тоді як до міжнародного доробку доєдналися насамперед І. Кочоте, М. Бейкер, Ш. Мусурманова та А.

Сейбер [72; 91; 94; 116]. Порівняно з іншими галузями, як-от економічна чи юридична, військова термінологія залишається мало вивченою дослідниками, про що свідчить відносно скромна кількість робіт на відповідну тематику. Втім, велика кількість термінів військової сфери на сьогодні є частиною буденних реалій майже кожного українця, отож, вважаємо за належне детальніше розглянути особливості цієї терміносистеми.

Перш за все, звернемося до питання сфери функціонування та спрямування військової лексики, які безпосередньо визначаються вищезазначеними завданнями військової термінології. Як зазначає українська дослідниця Ю. Попівняк, «лексика військового жаргону формується з використання офіційно-ділового та науково-технічного стилів» [37, с. 9]. Хоча це є беззаперечним фактом, як і доволі високий ступінь формалізованості в межах письмової військової мови, ми схильні вважати, що військова терміносистема містить у собі також низку сленгових одиниць, які належать до розмовного стилю, проте є невід'ємною частиною військової термінології, не менш превалюючої за вжитком в усній мові військових, ніж офіційно-ділова чи науково-технічна лексика.

Під час роботи з текстами військового спрямування, як публіцистичними, так і інформаційно-довідковими чи офіційно-діловими, можна помітити характерну особливість військових термінів, на яку звертає увагу у своєму дослідженні формування військової лексики й науковиця І. Струк [54, с. 2]: превалювання аббревіацій та скорочень. Це явище, особливо притаманне англійській військовій термінології, обумовлене необхідністю передачі та зберігання інформації в стислій формі, адже швидкість та економія часу є одними з ключових запорук ефективної роботи військової сфери. Скорочень зазнають переважно номенклатурні назви, як-от назви підрозділів (*NGU (National Guard of Ukraine)* – *НГУ (Національна гвардія України)*), організацій (*OSCE (Organization for Security and Co-Operation in Europe)* – *ОБСЄ (Організація з безпеки і співробітництва в Європі)*), моделей озброєння (*HIMARS M142 (High Mobility Artillery Rocket System)* – *Високомобільна*

артилерійська ракетна установка M142 HIMARS), рідше – ненормативні варіанти загальних термінів (комвзводу – *platoon leader*) та одиниці жаргону (*sitrep (situation report)* – короткий рапорт про обстановку).

Ще однією не менш важливою особливістю військової термінології, що часто створює додатковий виклик для перекладачів є темпи поповнення цієї терміносистеми новими поняттями. З огляду на активний розвиток військової сфери та загострення світових збройних конфліктів, військова термінологія постійно розширюється за рахунок позначень нових явищ, подій та об'єктів. Нові терміни в мові можуть утворюватися як похідні від уже усталених у мові лексем (*to command* – командувати, *commander* – головнокомандувач), шляхом запозичень з інших мов(наприклад, для української такими словами є: *дрон*, *бункер*, *арсенал*) або ж штучно створених мовних одиниць (*UAV (unmanned aerial vehicle)* – БПЛА (безпілотний літальний апарат), *ATGM (anti-tank guided missile)* – ПТКР (протитанкова керована ракета).

Наступною особливістю, на яку також принагідно вказує І. Струк [54, с. 3], є схильність до вживання евфемізмів, тобто непрямих або завуальованих описів усталених понять. Варто зважати на той факт, що евфемічні утворення є стихійними за характером та переважно нестійкими, адже швидко втрачають свою актуальність або переходять у категорію усталених термінів. Для виникнення явища евфемії у військовій термінології І. Струк називає ряд основних причин, які пов'язані, насамперед, із намаганням приховати або замаскувати інформацію від різних груп осіб. Наприклад, вживання евфемізмів при обговоренні бойових планів, нових розробок, стратегічних локацій та операцій є шляхом уникнути витoku важливої інформації до ворога. У випадку військових помилок або при спробах применшити наслідки бойових дій або їхню агресивну природу військові можуть вдаватися до евфемії при звітуванні командуванню або передачі інформації цивільним, для уникнення паніки чи невдоволення серед мас. Евфемічні одиниці можуть вживатися також з морально-етичних причин, для уникнення прямого

вжитку назв, які можуть викликати тривогу, страх, або гострі стресові реакції, наприклад, пов'язані зі смертю, пораненнями, поразками, іншими видами бойових втрат.

Не менш цікавим з дослідницької точки зору та поширеним для військової лексики є явище ресемантизації, яке в американському військовому жаргоні досліджує мовознавець А. Сейбер [116, с. 4-5]. За словами науковця, ресемантизація «використовується для створення спільного лексичного коду» [116, с. 4] (переклад наш. – В. Ч.) і може бути як явищем несвідомого утворення власної «локальної мови», що є характерним для відокремлених груп людей, так і слугувати своєрідним шифром. Найчастіше ресемантизації зазнають іменники (наприклад, *grape* у жаргоні американських повітряних сил означає «легке доручення») та аббревіатури (приміром, іронічна альтернатива до розшифровки *NATO* (*NATO*) – «*No Action Talk Only*»).

Характерним для військової сфери є й тісний зв'язок з іншими галузями, насамперед, проте не виключно, політичною, юридичною, економічною, соціальною, науково-технічною, медичною. В Україні сьогодення лексика військової сфери навіть досить спеціалізованого характеру повсюдно вживається в публіцистичній та культурній сферах, у повсякденному мовленні, оскільки війна та її теоретичні та практичні аспекти стають частиною реалій життя кожного українця, незалежно від того, чи має той військову освіту або підготовку, служить у війську, чи є цивільним.

Оскільки військова спеціальна лексика підпорядковується загальним принципам термінології, для неї є актуальними наступні загальноприйняті способи класифікації:

- 1) за будовою: терміни-слова та терміни-словосполучення;
- 2) за способом утворення: утворені суфіксальним, префіксальним, суфіксально-префіксальним способами, складанням основ, аббревіатури, запозичення;

- 3) за походженням: питомі, запозичені з інших мов, інтернаціоналізми;
- 4) за частотою вживання: загальні, неологізми, архаїзми.

Натомість, за лексико-семантичною структурою військову термінологію можна поділити на чотири підгрупи:

- 1) загальні терміни (*combat readiness* – бойова готовність, *peacekeeping mission* – миротворча місія);
- 2) аббревіатури (*HQ (headquarters)* – штаб, *POW (prisoner of war)* – військовополонений);
- 3) номенклатура (*M16 rifle* – гвинтівка M16, *M1A2 Abrams* – Основний бойовий танк M1A2 «Абрамс»);
- 4) жаргон та сленг (*top brass* – офіцерські «шишки», вищий офіцерський склад; *moped* – сленгова назва іранського дрона-камікадзе *Шахед-136*).

Українська науковиця Г. Бевзо під час свого дослідження лексико-семантичних особливостей військової термінології в англійській мові зводить військові терміни до кількох основних груп за значеннями [8, с. 123]:

- 1) терміни на позначення зброї, техніки та амуніції (*missile* – ракета, *helmet* – шолом, *fighter jet* – винищувач);
- 2) терміни, що позначають бойові дії (*rebuff* – давати відсіч, *ground zero* – епіцентр);
- 3) терміни на позначення людей та організацій (*intelligence* – розвідка, *looter* – мародер);
- 4) терміни для опису переговорів та миротворчих процесів (*to hold talks* – вести переговори, *to join efforts* – об'єднати зусилля).

У свою чергу, вчений В. Балабін при розробці підручника з основ військового перекладу для навчання студентів військового профілю [6], систематизує термінологію для вивчення на основі тематики, виділяючи наступні групи:

- 1) терміни, пов'язані з безпекою, миром та миротворчими процесами та операціями (*subversion* – підбивна діяльність, *peace proclamation* – проголошення миру);
- 2) терміни на позначення структури збройних сил (*strategic forces* – стратегічні сили, *reserve component* – резервне формування);
- 3) терміни на позначення особового складу військ, їхній звань та повсякденних реалій (*military rank* – військове звання, *seniority* – старшина);
- 4) терміни, пов'язані з професійною військовою підготовкою (*midshipman* – курсант, *efficiency report* – атестаційна картка);
- 5) терміни на позначення техніки та озброєння (*small arms* – стрілецька зброя, *armor piercing* – бронебійний);
- 6) терміни на позначення бойових дій, бойового та тилового забезпечення (*envelopment* – оточення, *disengage* – виходити з бою).

Дещо схожу, хоч і менш розлогу, класифікацію пропонує і узбецька вчена Ш. Мусурманова, виділяючи наступні категорії на основі міжгалузевого зв'язку військової терміносистеми з іншими галузями:

- 1) військово-політичні терміни, до яких належать терміни на позначення стратегічних та тактичних явищ і об'єктів;
- 2) військово-дипломатичні терміни, що включають назви міжнародних та локальних організацій та інших інституцій, а також лексеми, пов'язані з їхньою діяльністю;
- 3) військово-технічні терміни, до яких належать назви понять зі сфери збройних сил та озброєння) [94, с. 368].

Із зазначених вище характеристик стає очевидним особливе місце військової спеціальної лексики серед інших терміносистем. Хоча вона і знаходиться у тісних взаємозв'язках з багатьма іншими сферами й продовжує активно проникати в наш повсякденний лексикон, неможливо не відмітити схильність військової термінології до кодування та завуальовування інформації: шляхом ресемантизації,

евфемії та аббревіації, що, звичайно, стає в нагоді при виконанні бойових завдань та для підтримання конфіденційності в загальному. Важливо враховувати, що військова лексика продовжує активно розширюватися завдяки утворенню понять на позначення нових явищ чи об'єктів, а також за рахунок появи сленгових відповідників для вже усталених понять, що також є характерною для військової мови особливістю.

Також, резюмуючи, варто зазначити, що питання класифікації військової термінології як окремої системи є недостатньо вивченим як у зарубіжній, так і у вітчизняній науковій спільноті. Переважно в питанні поділу військової лексики на категорії філологи послуговуються перевіреними часом універсальними системами класифікації. До того ж, серед українських досліджень попередніх років простежується тенденція використання здебільшого російського доробку на тему класифікації як загальної, так і військової термінології. Розробка власних систем класифікації військової термінології для упорядкування та полегшення процесу систематизації може стати одним із напрямів подальших досліджень, на які нам як фахівцям варто звернути увагу.

1.3. Проблема еквівалентности перекладу військової термінології.

Еквівалент – «одиниця мовлення, що виконує ту саму функцію, що й інша» [16, с. 109]. Еквівалентність як вища відмітка на шкалі відповідності між текстом мови оригіналу та текстом мови перекладу пройшла кілька етапів розвитку у своїй інтерпретації дослідниками з часів появи самого поняття в 1950-х. Якщо на ранніх етапах досліджень у концепцію еквівалентности вкладали повну відповідність текстів оригіналу та перекладу на рівні структури, форми, лексики, стилю та змісту, то останнім часом спостерігається тенденція визначення еквівалентности на рівні функціональності із зазначенням, що абсолютної еквівалентности неможливо

досягнути за реальних умов, оскільки різниця мов змушує перекладача вдаватися до трансформацій у роботі над перекладом [104].

Відомі французькі дослідники Ж. Віне та Ж. Далберне розглядали еквівалентність як метод, який «реплікує ту ж ситуацію, що й оригінал, використовуючи зовсім інакше фразування» [118, с. 342]. Актуальність такого визначення найбільше проявляється при перекладі ідіоматичних виразів, де прямий переклад неможливий. Хоча науковці й допускають можливість існування повних еквівалентів, якщо такі зазначені у двомовних словниках, вони акцентують свою увагу на необхідності застосовувати індивідуальний підхід до кожного окремого тексту, адже контекст вживання може значно змінити значення виразів.

На думку американського перекладознавця Р. Якобсона, хоча еквівалентність і досягається в першу чергу за рахунок синонімії, при роботі з термінами перекладач може й навіть заохочується до використання запозичень та введення неологізмів, якщо еквівалентні вирази відсутні в мові перекладу [89, с. 233-235].

Думки про важливу роль передачі першочергово змісту та мети тексту дотримується й німецька дослідниця в галузі мовознавства та перекладу Дж. Гауз, яка стверджує, що повідомлення мови оригіналу та перекладу мають зберігати однакову функцію. У такому випадку цей переклад Гауз називає «прихованим», так званим «другим оригіналом», і реципієнти можуть навіть не знати або не здогадуватися, що ознайомлюються з перекладом, а не оригінальним текстом [86, с. 69-71]. В основі її теорії лежить аналіз контексту, який може різнитися для одного тексту в мові оригіналу та в мові перекладу. У випадку, коли функція тексту не може або ж не має бути збережена (наприклад, при перекладі текстів, насичених історичними, культурними чи політичними реаліями), перекладач вдається до «відкритого» перекладу, який не передбачає повної мімікрії під оригінал, а тому реципієнти усвідомлюють, що мають справу з перекладом іншомовного повідомлення [86, с. 66-68].

Один з найвідоміших американських перекладознавців Ю. Найда, у свою чергу, не надає перевагу жодному з підходів до визначення еквівалентності, натомість виділяє два види еквівалентності, що базуються на протистоянні форми та значення [102]:

1) формальна еквівалентність – передбачає якомога повніше збереження форми та змісту оригіналу з максимальним відтворенням граматичних, синтаксичних, навіть пунктуаційних особливостей тексту та мови оригіналу; для досягнення формальної еквівалентності може бути характерним широке використання калькування та перекладацьких приміток задля збереження реалій з культури та життя народів мови оригіналу;

2) динамічна еквівалентність – фокусується на читачі та його сприйнятті; за досягнення динамічної еквівалентності повідомлення в мові перекладу інтерпретується реципієнтом таким же чином, як повідомлення мовою оригіналу, і викликає той же емоційний відгук.

Вартим уваги є також погляд на еквівалентність дослідниці М. Бейкер [72], яка поєднує доробок своїх колег-попередників в одну систему, що складається з п'яти рівнів:

1) еквівалентність на рівні слів – найнижчий рівень, що покладається на значення слів та їхній поділ на морфеми у підборі відповідника в іншій мові. У своїй роботі мовознавиця наголошує на необхідності критичного підходу при роботі з перекладом на рівні слів, оскільки багатозначність може ввести спеціаліста в оману при пошуку еквівалентів;

2) еквівалентність на рівні виразів – зосереджується на ідіоматичних виразах та вимагає детального дослідження традицій сполучення слів у мовах оригіналу та перекладу. У центрі цієї еквівалентності знаходиться лексичне значення, а не структура;

3) граматична еквівалентність – досягається виключно за наявності подібних граматичних категорій у мовах оригіналу та перекладу;

4) текстуальна еквівалентність – передача інформаційного змісту тексту мовою перекладу, фокусом є збереження стилю та тематики;

5) прагматична еквівалентність – передбачає збереження мети та функції тексту, зосереджуючись на імпліцитних аспектах тексту на противагу зовнішнім.

Схожої думки дотримується й шотландський лінгвіст Дж. Кетфорд, який вважає можливою еквівалентність лише на окремих рівнях, або ж так званих «рангах» [86], тоді як існування еквівалентності на кількох рівнях мови одночасно вважає недосяжним, що повертає нас до сучасних досліджень, які спираються на бачення еквівалентності як передусім відповідності текстів мов на рівні функції.

Що ж до теорій еквівалентності останнього десятиліття, першочерговий внесок у дослідження цього питання зробив австралійський перекладознавець Е. Пім, який, зокрема, вводить до перекладацької дискусії дві теорії еквівалентності (наголошуючи, що це саме теорії, а не різновиди еквівалентності, у третьому виданні своєї книги, присвяченої теорії перекладу [107]): природну та скеровану.

Згідно з теорією природної еквівалентності, повної відповідності можна досягти, якщо ідентичні концепції існували у двох мовах ще до перекладу, і зміна напрямку перекладу між двома мовами не призведе до зміни в установленій перекладом парі [106, с. 33-35]. Таким чином, за збереження значення таких концепцій під час перекладу, еквівалентності можна досягти на різних рівнях: форми, відношення або функції [106, с. 37]. На думку Е. Піма, прихильницею такого підходу до еквівалентності в перекладі є французька науковиця Д. Селесковіч, яка закликає до «девербалізації» текстів та відмови від суто лінгвістичного та структурного підходів, натомість – фокусуватися на сенсі [106, с. 59].

За теорією скерованої еквівалентності, відповідність мов не є природним явищем, а тому зворотній процес перекладу не дасть ідентичної до оригіналу мовної одиниці, як це повинно відбуватися за теорією природної еквівалентності.

Себто, досягнення еквівалентності є результатом рішень перекладача та потребує його постійного скерування [106, с. 75]. Посилаючись на теорію німецького мовознавця О. Каде про повну та часткову еквівалентності, Е. Пім зазначає, що теорія скерованої еквівалентності діє, коли перекладач має кілька опцій для перекладу, жодна з яких не матиме прямого впливу на семантичне забарвлення тексту оригіналу [106, с. 85-88].

Серед українських дослідників вивченням питання еквівалентності займалися насамперед Т. Володіна та І. Литвин, які мають, на нашу думку, досить комплементарні погляди на це поняття.

Т. Володіна [12, с. 26], зокрема, закликає розрізняти два різновиди еквівалентності:

- 1) потенційна еквівалентність – досяжна за ідеальних умов максимальна подібність тексту оригіналу та перекладу;
- 2) перекладацька еквівалентність – реальна схожість текстів двох мов, якої фактично досягає перекладач під час роботи над перекладом.

В українськомовному науковому колі близьким до поняття перекладацької еквівалентності на прагматичному рівні є адекватність перекладу, яка майже відсутня в англomовній науковій дискусії. На відміну від еквівалентності, яка передбачає всеосяжну відповідність тексту перекладу до тексту оригіналу на рівні структури, семантики та впливу на читача, адекватність зміщує фокус до передачі мети тексту та досягнення подібної до оригіналу інтерпретації тексту читачем [23, с. 19].

Схожу думку висловлює Т. Володіна, визначаючи адекватний переклад як такий, що «забезпечує прагматичні завдання перекладацького акту» [12, с. 28], себто досягає максимальної еквівалентності з дотриманням норм мови перекладу, жанрово-стильових особливостей тексту та вимог перекладацької традиції.

Відомий британський мовознавець та перекладач П. Ньюмарк, у той же час, називає досягнення адекватності перекладу «ефектом еквівалентності» або ж,

зберігаючи традицію Ю. Найди, «динамічною еквівалентністю» [101, с. 48], що нашо́вхує нас на висновок про мінливу природу еквівалентности в реальних умовах.

Думку про непостійний характер еквівалентности підтримує також Т. Володіна, заявляючи про відсутність повної, а отже постійної, еквівалентности через відмінності граматики мов оригіналу та перекладу, семантичних особливостей, різниці в культурі, історії та способах життя, що призводять до формування різних асоціативних рядів [12, с. 26].

Вітчизняна дослідниця І. Литвин аналізує останні дослідження науковців на тему еквівалентности та пропонує наступну, набагато ширшу за представлену вище, типологію [23, с. 22]:

- 1) денотативна (або ж інформаційна, екстралінгвальна) еквівалентність;
- 2) конотативна еквівалентність, що застосовується насамперед для передачі стильових особливостей та соціолекту;
- 3) структурно-нормативна еквівалентність, яка орієнтується на збереженні характеристик відповідного жанру;
- 4) прагматична еквівалентність – найближча до пропонованого зарубіжними дослідниками поняття динамічної еквівалентности, оскільки орієнтована на збереження змісту оригіналу для коректного сприйняття реципієнтами;
- 5) формально-естетична еквівалентність, що фокусується на передачі експресивної складової оригіналу та досягненні такого ж емоційного впливу.

У відношенні до еквівалентів як мовних одиниць, науковиця А. Сітко виділяє два основних види еквівалентів [50, с. 23]:

- 1) варіантні – ряди синонімів до мовної одиниці оригіналу, серед яких перекладач має обрати той, який найбільше підходить за контекстом; зазвичай варіантні відповідники є зафіксованими у словниках;

2) контекстуальні – okazіональні відповідники, які не є офіційно регламентованими, оскільки формуються винятково в рамках перекладу конкретного тексту і є оригінальним рішенням перекладача для передачі особливо нетипової лакуни.

Вітчизняний вчений-перекладознавець В. Балабін у дисертації, присвяченій теоретичним засадам військового перекладу, наголошує на недопустимості використання дослівного перекладу в більшості випадків адекватного перекладу, адже еквівалентність визначається на рівні тексту, а не окремих лексем [5, с. 74].

Як було з'ясовано, на думку провідних теоретиків перекладу, індивідуальний підхід до окремого тексту та адаптація є головним інструментом досягнення еквівалентності за відсутності усталеного відповідника. Проте, зважаючи на особливості військової термінології та завдань текстів військового спрямування, адаптація далеко не завжди є доречною стратегією, оскільки низький рівень точності під час формулювання або інтерпретації терміна може неабияк зашкодити ефективній роботі військової сфери.

Основною проблемою при військовому перекладі є відсутність еквівалентів або прямих шляхів досягнення еквівалентності в роботі з текстами, оскільки багато термінів військової сфери належать до номенклатури або неологізмів, які не мають усталених відповідників у мові перекладу, що є постійним викликом для перекладача. У таких випадках перекладачам доводиться звертатися до трансформацій, першочергово до калькування, транслітерації та описового перекладу. Хоча ці методи і є успішними, їхнє використання веде до наступної проблеми, яка полягає в необхідності алокації часу на ознайомлення з новою термінологією, оновлення навчальної літератури та словників, а також навчання кадрів відповідно до нової терміносистеми. Перешкодами в цьому випадку можуть стати як брак фінансування на друк відповідної літератури та пошук кваліфікованих спеціалістів, які здійснювали б дослідницьку та навчальну діяльність, так і такі людські фактори як швидкість сприйняття нового та здатність

до навчання, яка, очевидно, буде значно різнитися серед різних вікових категорій людей, які складають військові сили.

Не менш важливою є проблема еквівалентності при перекладі аббревіатур, адже перед фахівцем постає дилема між збереженням форми задля впізнаваності терміну та збереженням сенсу. Основними шляхами, якими послуговуються фахівці в таких випадках є збереження оригінальної аббревіатури з розшифруванням або описовим перекладом цільовою мовою в дужках або примітках, та повна адаптація аббревіатури мовою перекладу.

На щастя, в останні роки проблема браку термінологічних еквівалентів у військовій сфері зазнає поступу в Україні. У 2018 році було прийнято військовий стандарт 01.003.001, розроблений на базі Військового інституту Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Цей стандарт фокусується на двох аспектах: адміністративному та, що є більш релевантним для нашого дослідження, лінгвістичному. Вперше за роки незалежності України військове лінгвістичне забезпечення піддається регламентації. Згідно з цим стандартом, зокрема, визначаються основи чотирьох напрямів, які сприятимуть процесу стандартизації:

1) термінотворча діяльність – створення українських термінів-еквівалентів до іншомовних понять;

2) нормотворча діяльність – оптимізація та верифікація вже існуючих термінів шляхом перегляду та зміни семантичного кола окремих понять, а також постійного перегляду та внесення змін до наявних терміносистем, які були опубліковані в наукових виданнях, для досягнення максимального дотримання основних принципів термінології (однозначність, системність, стислість);

3) термінографічна діяльність – створення дво- та багатомовних словників та глосаріїв військової термінології за визначеним стандартом алгоритмом;

4) лексикографічна діяльність – створення різних типів словників (тлумачних, перекладних, навчальних, тематичних тощо) на основі дослідження та опису військової лексики української та інших мов [27, с. 11-12].

Важливо зазначити, що наведені вище теорії та різновиди еквівалентності можуть мати різні ступені ефективності практичного використання при військовому перекладі та в роботі з військовою термінологією зокрема. У цьому аспекті ми схильні погодитися з думками Ж. Віне, Ж. Далберне, Е. Піма та Дж. Гауз, які наголошують на індивідуальному підході та врахуванні функції повідомлення оригіналу при перекладі.

Візьмімо, приміром, письмовий переклад офіційних документів у військовому обігу. Звичайно, при роботі з ним найкраще буде реалізовуватися формальна еквівалентність Ю. Найди та граматична еквівалентність М. Бейкер, оскільки для офіційно-ділових текстів важливими є максимальна точність та збереження структури, до того ж, зазвичай цей стиль має цілу систему вже усталених термінів, на які має зважати та мусить використовувати перекладач. Використання нерегламентованих відповідників чи передача виключно сенсу вихідного тексту буде мати катастрофічні наслідки.

Натомість, при синхронному перекладі неформального спілкування перекладачу доцільніше користуватися динамічними відповідниками та зміщувати фокус зі структури до сенсу, звертаючись до теорії Д. Селесковіч та досягнення текстуальної та прагматичної еквівалентностей, які розкриває М. Бейкер, оскільки найголовнішим завданням при тлумаченні є швидка передача інформації, а неформальний характер дозволяє усному перекладачу ширший вибір синонімії та роботу з варіантними та навіть контекстуальними еквівалентами.

З огляду на вищезазначене, можемо зробити висновок про актуальність всіх викладених теорій еквівалентності залежно від вихідних умов та конкретної перекладацької ситуації, та необхідності подальшої активізації та підтримання

роботи з термінотворення та стандартизації в українській військовій сфері, яка лише починає приносити свої перші плоди.

Висновки до розділу 1.

На основі матеріалу, викладеного вище, можна сміливо стверджувати про особливе місце, яке посідає військова терміносистема в загальній термінологічній парадигмі. Завдяки ряду характеристик, до яких належать поєднання науково-технічної та офіційної лексики, тісний зв'язок з широким колом галузей, високий рівень формалізованості, схильність до евфемізації та ресемантизації понять, а також широке використання аббревіацій та скорочень, військова термінологія є легко впізнаваною серед інших термінів.

Оскільки військова справа є одним з найдавніших ремесел, склад військової термінології є надзвичайно багатим і містить в собі, окрім загальних термінів, також велику кількість історизмів, архаїзмів. Безперервність науково-технічного прогресу забезпечує постійне поповнення та розширення терміносистеми військової лексики за рахунок неологізмів.

Численні дослідження показують, що неологізми, разом з аббревіатурами та ідіоматичними виразами, є головними викликами для переклада військової термінології, оскільки саме під час перекладу цих категорій лексики реалізація еквівалентності є найважчою. Хоча сучасні дослідники й сходяться на думці про те, що повна еквівалентність є вкрай рідкісним явищем, яке реалізується здебільшого на рівні слів або, рідше, на рівні окремих виразів, перекладачам не варто орієнтуватися на повну відповідність на всіх рівнях мови, оскільки це є непрактичним і часто не відповідає завданню вихідного повідомлення. У роботі з усними або письмовими текстами, сучасні науковці в галузі теорії перекладу та дослідники військового перекладу зокрема радять звертати увагу першочергово на

мету та функцію тексту, і орієнтуватися на досягнення відповідної еквівалентності, яка може, зокрема, досягатися на рівні форми, граматики, змісту або впливу на реципієнта.

Аналіз наявних наукових праць та текстів також привертає нашу увагу до проблеми недостатнього дослідження військової термінології та перекладу в цілому, особливо у вітчизняній науковій практиці. Зокрема, надзвичайно маловивченим лишається питання класифікації військових термінів, а також процесу стандартизації.

На нашу думку, зважаючи на затяжний характер війни в Україні та, у зв'язку з цим, проникнення військової термінології до загальних сфер на кшталт медіа та ЗМІ, усі перекладачі мають знатися на основах роботи з військовим термінами, що вимагає ширшої дослідницької бази на цю тему, ніж існує на сьогодні. Окрім того, яскраво помітна необхідність підтримки та оптимізації процесів термінотворення, терміно- та лексикографії, а також постійного перегляду норм української військової термінології, які лише починають набирати обертів.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПЕРЕКЛАДУ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

2.1. Типові складнощі під час перекладу термінології.

Термінологія як виокремлена лексико-семантична група в межах мови потребує особливої уваги перекладача, оскільки з її перекладом пов'язаний цілий ряд складнощів, яким приділено увагу в другому розділі нашого дослідження.

Перекладацькі труднощі становлять одну з трьох основних категорій складнощів, з якими стикається перекладач, на одному щаблі з лексичними та жанрово-стилістичними, як зазначає відомий український перекладознавець В. Крамар [19, с. 108]. Маємо зазначити, що, на нашу думку, ці три категорії нерозривно пов'язані й часто перетинаються.

Що ж до типології проблем, пов'язаних з особливостями перекладу термінів, В. Крамар наводить наступні моменти складнощів:

- багатозначність термінів, особливо в контексті розбіжностей значень слова в загальному вжитку та в окремих терміносистемах;
- насиченість термінами-неологізмами, до яких відсутні еквіваленти в мові перекладу;
- використання етнонаціонального варіанту терміну замість інтернаціоналізму, що ускладнює пошук відповідника [19, с. 108].

На прикладі науково-технічних текстів В. Крамар також характеризує труднощі, пов'язані з жанрово-стильовими аспектами, а саме:

- насиченість кліше;
- використання специфічної термінологічної фразеології;
- використання метафоричних термінів;
- використання розмовних одиниць [19, с. 108].

Відомий український мовознавець В. Карабан розширює список труднощів перекладу термінології, доповнюючи вищезгадані особливості наступними пунктами:

- необхідність грамотного та доцільного застосування перекладацьких трансформацій;
- переклад псевдоінтернаціоналізмів;
- переклад номенклатурних назв [17, с. 273-274].

Аналізуючи наведені складнощі, можна помітити, що більшість з них можливо звести до одного проблемного питання – добору правильного еквівалента. Основні труднощі, таким чином, полягають або в його правильному виборі серед опцій (у випадках багатозначности, омонімії, псевдоінтернаціоналізмів тощо), або ж відсутності відповідника як такого і необхідности застосування перекладацьких трансформацій (у роботі з метафоричними термінами, ідіоматичними виразами, кліше, розмовною лексикою тощо) або ж навіть термінотворення (найчастіше під час роботи з неологізмами).

У цьому контексті українська дослідниця Д. Фурт принагідно зазначає, що найефективнішою стратегією в роботі з текстами, які насичені термінологією, є пошук одноквівалентних термінів, що «служать опорними пунктами» [66, с. 68] для перекладачів під час визначення спрямування та загальної тематики тексту. Втім, науковиця також застерігає, що це не має бути єдиною стратегією під час перекладу, адже, за її словами, однієї «заміни професійної термінології із застосуванням граматичного мінімуму» недостатньо [66, с. 73]. У той же час вона привертає увагу до ще однієї важливої проблеми, яка може спіткати фахівця під час перекладу: брак знань у відповідній сфері, що неминуче впливає на часові рамки виконання та рівень якості майбутнього перекладу [66, с. 73]. Допомогти у розв'язанні цієї проблеми можуть самоосвіта, досвід, а також формування власних словникових баз за допомогою сучасних систем керування перекладом (Translation Management Systems), які, на думку канадської вченої Л. Боукер [73, с. 286-290],

допомагають у стандартизації перекладу термінології за рахунок пришвидшеного пошуку патернів автоматизованою системою.

Без сумніву, варто зважати на той факт, що стильове спрямування тексту буде напряду визначати труднощі в роботі з термінологією всередині такого тексту. Навіть у рамках військової сфери можна виділити декілька поширених жанрово-стильових категорій, до яких належать, насамперед, офіційно-ділові тексти (розпорядження, накази, звіти, розписки тощо), науково-технічні тексти (дослідження, інструкції, специфікації), науково-популярні тексти (у першу чергу, підручники, посібники та інші навчальні матеріали), публіцистичні тексти (новини, публічні промови, коментарі для засобів масової інформації), а також, звичайно, розмовні тексти (записи розмов, інтерв'ю).

Під час перекладу термінів в офіційно-ділових текстах основними викликами для перекладача буде дотримання визначених відповідників, переклад ідіоматичних виразів військової мови, а також велика кількість аббревіатур та скорочень.

Тексти науково-технічного спрямування, у свою чергу, також вимагатимуть ретельного підходу від фахівця з перекладу через насиченість аббревіатур. Окрім того, перекладачу з обережністю треба підходити до підбору еквівалентів до термінів, зберігаючи баланс між стандартизацією та зрозумілістю, використанням інтернаціоналізмів та адаптацією чи описовим перекладом відповідно.

Подібно до попереднього стилю, термінологія у науково-популярних текстах вимагатиме від перекладача балансу між прямим перекладом та застосуванням трансформацій для більшого ступеня читабельности та зрозумілості. Окрім того, для таких текстів більш поширеним буде використання приміток та пояснень-зносок, для яких необхідна поглиблена словниково-термінологічна розвідка.

Складнощами під час перекладу термінів у публіцистичних текстах будуть, насамперед, специфічне поєднання професійних термінів та термінологічних ідіом двох або більше сфер одночасно (наприклад, журналістської та військової), значна

кількість власних назв (на позначення осіб, локацій, назв організацій) та аббревіатур, а також неологізмів.

У свою чергу, термінологія в розмовному стилі становитиме виклик для перекладача насамперед високою концентрацією сленгових виразів, нерегламентованих літературною або офіційною мовою лексичних одиниць та скорочень, а також багатозначністю за рахунок поширеного використання евфемії та ресемантизації для утворення сленгово-жаргонних мовних одиниць.

У підсумку, можемо зробити висновок про те, що характер складнощів перекладу термінології залежить насамперед від двох факторів: професійної сфери терміносистеми та стильової спрямованості повідомлення, а основними типами складнощів будуть пов'язані першочергово з лексико-семантичними особливостями термінологічних одиниць кожного стилю. З огляду на вищезазначене, для забезпечення якісного адекватного перекладу від фахівця вимагаються не лише досконале володіння мовами оригіналу та перекладу, але й базовий рівень знань у робочій галузі, володіння термінологічним апаратом цієї сфери, використання навичок жанрово-стильового аналізу тексту та, звичайно ж, перекладацьких прийомів та трансформацій, які буде детальніше розглянуто в наступному підрозділі.

2.2. Перекладацькі трансформації та стратегії перекладу військових термінів.

Можна з упевненістю заявляти, що трансформації є одним із ключових інструментів у роботі перекладача, а від вміння їх застосовувати напряду залежить рівень професіоналізму фахівця з перекладу. Упорядник філологічного словника С. Дорошенко визначає трансформацію як «закономірну зміну однієї мовної одиниці (ядерної структури) для творення вторинної мовної структури з тим же

значенням» [16, с. 357-358]. Його колега Є. Барань, у свою чергу, слушно зауважує на той факт, що характер таких змін є цілеспрямованим [13, с. 99], тобто прямим наслідком інтенції перекладача створити одиницю з ідентичним або близьким змістом в межах іншої мовної системи. Українська перекладознавиця О. Селіванова звужує термін, пропонуючи наступне поняття перекладацької трансформації: «перетворення, модифікація форми, або змісту і форми, зокрема, з метою збереження відповідності комунікативного впливу на адресатів оригіналу й перекладного тексту» [46, с. 456].

Питання класифікації трансформацій та їхньої кількості всередині цих систем було і лишається предметом численних досліджень. Приміром, вітчизняна дослідниця А. Девіцька визначає чотири основні категорії перекладацьких трансформацій за рангом мови, а саме:

- суто лексичні, до яких науковиця відносить транскодування та калькування;
- лексико-семантичні, серед яких: диференціація, генералізація та конкретизація значення, антонімічний переклад, компенсація, модуляція, цілісне перетворення;
- граматичні: заміна, перестановка, додавання, опущення;
- стилістичні [15, с. 22-30].

У той же час, українська філологиня А. Сітко пропонує дещо складнішу ієрархічну систему перекладацьких трансформацій. За її поділом, насамперед розрізняють трансформації «в аспекті мови» (які, у свою чергу, поділяються на лексичні, лексико-семантичні, граматичні та лексико-граматичні) та «в аспекті мовлення» (до яких відносяться заміна, перестановка, додавання та вилучення) [50, с. 24].

Натомість, на думку О. Селіванової, поділ трансформацій на групи є досить умовним, адже трансформація призводить до зміни кількох рангів мови водночас.

Отож, мовознавиця пропонує визначати два, знову ж таки, умовні види перекладацьких трансформацій:

- формальні трансформації, які передбачають зміни форми за збереження оригінального змісту;
- формально-змістові (прагматичні) трансформації, які передбачають зміни як форми, так і змісту [46, с. 458].

Французькі перекладознавці Ж. Далберне та Ж. Віне виділяють низку перекладацьких прийомів, або, цитуючи науковців, «процедур», які відносять до двох категорій перекладу: прямого або непрямого, обмежуючи поділ трансформацій лише цими двома групами. За їхньою класифікацією, до прийомів прямого перекладу належать запозичення, калькування та буквальний переклад. У той же час, до прийомів непрямого перекладу дослідники відносять перестановку, модуляцію, застосування еквівалентів та адаптацію [118, с. 30-40].

Звичайно, не всі перераховані вище прийоми та трансформації використовуються з рівномірною частотою у військовому перекладі, а тим паче в роботі з перекладом військової термінології. У своєму дослідженні особливостей перекладу військової термінології вітчизняні дослідники С. Остапенко та Г. Удовиченко наводять такі види трансформацій, що найчастіше застосовуються при перекладі військових термінів:

- транслітерація та транскрипція (особливо під час відтворення власних назв, що підтверджує дослідження І. Струк [56] та в перекладі науково-технічного спрямування);
- калькування;
- описовий переклад, а саме перифраза та концептуальний переклад, який вживається переважно для адаптації під контекст мови перекладу;
- адаптація;
- комбінований переклад, який може включати декілька або всі вищезазначені трансформації [33, с. 139-140].

Особливим способом перекладу термінів військового спрямування, про який згадують у своїй роботі С. Остапенко та Г. Удовиченко, є транскодування як спосіб передачі інформації у стислому вигляді шляхом скорочень та кодування з допомогою різноманітних знаково-графічних систем. Окрім функції скорочення вихідного тексту, транскодування також може використовуватися з метою захисту даних, адже для цілкового розуміння вихідного повідомлення мовцю часто необхідні спеціальні знання та підготовка [33, с. 140-142].

У своєму дослідженні, присвяченому військовій термінології та її перекладу, В. Федорчук серед найпоширеніших трансформацій при перекладі військових термінів називає описовий переклад, калькування, транслітерацію (часткову або повну), конкретизацію значень, транскодування (у тому числі змішане) та смисловий розвиток [65, с. 37].

Тієї ж думки дотримується і вітчизняний дослідник В. Кубіцький, який серед чільних стратегій перекладу військової термінології визначає, першочергово, використання часткового або повного еквівалента, а також таких трансформацій як калькування, транслітерація, модуляція та конкретизація значень [20, с. 17-20].

Досліджуючи переклад скорочень у військовій сфері, В. Федорчук наводить три основних шляхи їхнього перекладу: використання еквівалентного скорочення, використання еквівалента з розшифровкою аббревіатури, а також транслітерація та транскрибація скорочень [65, с. 40-41].

Для фразеологічних та сленгових одиниць В. Федорчук, спираючись на дослідження В. Карабана [17] та В. Балабіна [4], зводить найбільш поширені у перекладі цих одиниць трансформації до наступного переліку:

- використання повного, відносного або okazіонального еквівалента, калькування;
- описовий переклад;
- антонімічний переклад;

- комбіноване застосування трансформацій (наприклад, використання калькування з описовим перекладом у дужках) [65].

Відомий український вчений В. Балабін також звертає увагу на типову суто для фразеологічних та сленгових одиниць трансформацію: елімінацію національно-культурної специфіки, тобто втрату образності, використання нейтральних форм для полегшення розуміння повідомлення мовою перекладу читачами або слухачами [4, с. 91]. Необхідність використання цієї трансформації зумовлена культурно-історичними розбіжностями, що призводять до розбіжних реалій та конотацій в межах різних мов.

Українська дослідниця Г. Удовиченко у своєму дослідженні особливостей перекладу військової термінології з англійської наголошує, що прийоми транслітерації, транскрипції, буквального та описового перекладів найчастіше вживаються для передачі неологізмів та лексем, які позначають специфічні для мови оригіналу поняття, що не мають відповідника в мові перекладу [33, с. 48].

Також науковиця систематизує способи передачі аббревіатур та скорочень, а саме:

- графічні аббревіації: *AC2 – airspace command and control* (командування та контроль використання повітряного простору); *C&LAT – cargo and loading analysis table* (таблиця аналізу вантажу та завантаження);
- лексичні аббревіації: *bbl – barrel* (барель); *log – logistics* (логістика);
- повне запозичення оригінальної аббревіатури: *LEIP – Law Enforcement Intelligence Program*; *MCESG – Marine Corps Embassy Security Group*;
- транслітерація або транскрипція: *NATO – HATO*; *NASA – HACA*;
- наведення перекладу повної форми аббревіатури: *MEDEVAC – медична евакуація*; *CIA – Центральне розвідувальне управління (ЦРУ)* [33, с. 50].

Окрім того, дослідниця також розглядає стратегії при перекладі складних багатокомпонентних одиниць військової термінології, серед яких виділяє наступні:

- використання еквівалентного препозитивного означення: *hybrid war* – гібридна війна; *international alliance* – міжнародний союз;
- перестановка компонентів: *member states* – країни-учасниці; *front line* – лінія фронту;
- описовий переклад: *nonlethal-lethal effect* – використання нелетальної зброї для досягнення летального результату; *three-point resection* – задача про четверту точку (метод у геодезії, полягає у вимірюванні кутів і відстаней між точкою, що визначається, і трьома контрольними точками з відомими координатами);
- калькування: *transatlantic link* – трансатлантичні зв'язки; *orographic turbulence* – орографічна турбулентність;
- функціональна заміна (переважно для сталих виразів): *on move!* – все за планом!; *flat feet* – гусенична стрічка [33, с. 50-51].

Латвійська мовознавиця І. Кочоте застерігає, що, хоча прямий переклад та калькування набувають все більшого поширення як стратегія перекладу іншомовних термінів, під час роботи з військовою термінологією такий підхід може бути хибним для перекладача через велику наявність фальшивих інтернаціоналізмів. Окрім того, наголошує науковиця, переклад військового спрямування вимагає високого рівня точності, яку часто не може надати калькування [91, с. 110-113]. У таких випадках успішним підходом буде комбінований переклад із застосуванням описового перекладу в дужках або перекладацьких приміток.

На це ж питання звертає увагу й українська дослідниця О. Берладин, яка стверджує про повсякчасну невідповідність калькованих варіантів нормам української мови, що, на її думку, «свідчить про потребу у чітких лінгвістичних орієнтирах і науковому супроводі процесу адаптації термінології» [9, с. 195]. У той же час науковиця наголошує на тому, що перекладач має залишатися гнучким у своєму застосуванні трансформацій та прийомів перекладу, аби зберегти змістове

та інформаційне наповнення, яке є надзвичайно важливим для військового перекладу, при цьому не зазнаючи значних часових втрат [9, с. 195-196].

Солідарна з думкою про необхідність гнучкого підходу і вітчизняна перекладознавиця Г. Кучик, яка проводить аналіз стратегій перекладу термінів військової лексики й робить висновок про необхідність дотримання балансу між використанням запозичень і калькувань на противагу описовому перекладу чи адаптації, адже кожен з прийомів має низку переваг та недоліків [21, с. 9-10]. Дослідниця наголошує на важливій ролі контексту як одного з вирішальних факторів використання того чи іншого підходу, адже, за її словами, «запозичення дозволяє зберегти міжнародну уніфікованість термінів, калька [...] зрозумілість та інтеграцію в українську мовну систему, а транслітерація [...] міжнародне звучання» [21, с. 10].

Ще одним неочікувано важливим фактором при виборі стратегії перекладу є спосіб утворення термінів, який у перекладі неологізмів військової терміносистеми досліджує українська вчена А. Сливка. Згідно з результатами її дослідження, найефективнішим є наступне використання перекладацьких трансформацій:

- для термінів афіксального походження – смисловий розвиток; широкого використання також набули транскодування, калькування та експлікація, а також прийоми конкретизації та генералізації значень;
- для складених термінів – смисловий розвиток, експлікація та калькування, а також конкретизація значень у випадку схожості загального терміна зі специфічним, для якого необхідно здійснити переклад;
- для термінів-скорочень – транскодування (для однослівних скорочень), конкретизація, аналогія, перестановка;
- для термінів конверсійного походження – смисловий розвиток;
- для термінів-словосполучень – калькування, експлікація, смисловий розвиток та конкретизація;
- для термінів-запозичень – транскодування та калькування;

- для термінів лексико-семантичного походження – смисловий розвиток та експлікація [51, с. 212-214].

Аналізуючи вищезазначену інформацію, можемо зробити висновок про те, що не існує однієї ефективної стратегії перекладу військової термінології, як і текстів військового дискурсу загалом. Натомість вибір конкретного прийому або трансформації для застосування залежить від багатьох факторів, які перекладач має враховувати під час роботи. Серед цих факторів чільне місце посідає контекст вжитку терміна в оригінальному тексті, мета, завдання і стиль повідомлення, на яку аудиторію спрямований текст, а також походження та структура терміна.

Найпоширенішими підходами до перекладу термінів за відсутності прямого еквівалента є транскодування та калькування, які з однаковою частотою вживаються для всіх категорій військової термінології. Окрім того, досить часто застосовуються такі трансформації, як генералізація та конкретизація значень, описовий переклад, смисловий розвиток, перестановка та адаптація. Варто зазначити, що ці прийоми рідко застосовуються ізольовано, адже досягнення адекватного перекладу часто вимагає використання комбінованих трансформацій.

Оскільки кожен окремий текст має низку унікальних особливостей, які можуть вплинути на вибір стратегії перекладу, першим етапом роботи над перекладом тексту для фахівця має бути глибокий та ґрунтовний аналіз тексту оригіналу не лише для визначення та оцінки «проблемних» осередків, які будуть становити виклик для перекладача, а й визначення тематично-змістового каркасу тексту, який необхідно передати засобами мови перекладу з мінімальними змінами.

2.3. Особливості перекладу військової термінології в англomовних та українськомовних ЗМІ.

Як уже вдалося з'ясувати під час цього дослідження, однією з особливостей військової термінології є її близька взаємодія з іншими сферами, що зумовлює певну гнучкість її використання, що поширюється на різні стилі. Терміни військової галузі зустрічаються не лише в науково-технічних текстах та офіційних документах, але й, особливо у зв'язку із загостренням збройних конфліктів по всьому світу, широко використовуються в розмовному мовленні та художніх творах, а також є невід'ємною частиною публічних виступів, особливо політичного спрямування. Не в останню чергу насиченою військовою термінологією стала й сучасна медіасфера, мета якої – інформування громадян про суспільно-важливі події та привернення уваги до важливих питань громадськості. Оскільки війна так чи інакше є невід'ємною частиною життя кожного українця сьогодні, вважаємо за доцільне детальніше зупинитися на особливостях перекладу саме в цій галузі. Інформація – один із найцінніших ресурсів двадцять першого століття, і якісно виконаний та оперативний переклад є однією з колон при побудові міцного інформаційного мосту між Україною та світом, а також важливим інструментом контрпропаганди в умовах не лише збройної, а й інформаційної війни проти ворога.

Вітчизняна вчена О. Бабич, досліджуючи особливості перекладу медіаконтенту в умовах воєнного стану, наводить цілу низку вимог до нього. Серед них:

- дотримання точності та об'єктивності в перекладі без допущення інформаційних викривлень;
- врахування контексту: історичного, суспільно-політичного, геополітичного, галузевого;
- коректна передача тону та емоційного забарвлення тексту оригіналу;
- збереження актуальності за рахунок оновлення перекладів відповідно до темпів розгортання подій та надходження нової інформації;
- дотримання етичності та цензури під час роботи з перекладом чутливої інформації;

- збереження поваги та уникнення упереджености в перекладі;
- високий рівень володіння військовою термінологією та іншою спеціалізованою лексикою;
- високий ступінь відповідальности;
- висока швидкість роботи за збереження якості перекладу;
- забезпечення доступности та зрозумілості перекладу широкою аудиторією [3, с. 69].

Окрім того, дослідниця розглядає важливі фактори, які варто враховувати перекладачу під час роботи над перекладом текстів медіа. Науковиця наполягає на необхідності звертати увагу на тон та стиль тексту, його емоційне забарвлення, відтворення заголовків та інших структурних елементів тексту в перекладі, цитат та посилань на джерела, а також враховувати потенційну реакцію аудиторії на подану в перекладі інформацію [3, с. 71].

Іспанська дослідниця І. Пінтіліє цілковито підтверджує згадані вище тези у своєму дослідженні перекладу в журналістиці. Серед основних викликів для перекладача вона називає посилений стрес через необхідність працювати в дуже обмежених часових рамках, мати справу з чутливими темами та передавати їх відповідно до вимог цензури та з урахуванням почуттів аудиторії, дотримання об'єктивности та необхідність максимально зберігати інформативну складову тексту. Окрім того, перекладачу потрібно мати високий рівень обізнаности в широкому спектрі тематик, оскільки тексти медіа часто містять у собі багато культурних, історичних, соціально-політичних нюансів, які потребують особливо обережного підходу під час їх відтворення в мові перекладу [105, с. 12].

При цьому науковиця підмічає досить цікаву з боку як перекладу, так і журналістики тенденцію в перекладі метафор та інших культурно-насичених одиниць у медіа. Одиниці, які не мають ідеологічного підтексту, переважно перекладаються за допомогою прямого перекладу, особливо у випадках, коли їхня образність або семантична складова є універсальною для різних культур і не понесе

втрат під час прямого перекладу. У випадку ж наявності ідеологічних конотацій, що становлять потенційну небезпеку для аудиторії, перекладачі вдаються до адаптації відповідно до культурно-політичних аспектів мови перекладу. Так само прийом опущення, серед інших трансформацій, може стати інструментом фільтрування інформації для цільової аудиторії [105, с. 13].

Розвиває думку про переклад медіа як про процес міжкультурної взаємодії, напряду пов'язаної з ідеологічним аспектом, й іранський вчений П. Дорріманеш, який у своєму дослідженні [85] погоджується із загальними складнощами перекладу новинних текстів, які були згадані попередніми дослідниками, і зауважує, що переклад публіцистики часто слугує своєрідним фільтром інформації, а фінальний варіант перекладу та його функції будуть залежати від «нового контексту, намірів залучених осіб та їхньої загальної ідеології та політичної орієнтації» [85, с. 194] (переклад наш. – В.Ч.).

Досить схожий погляд на переклад медіа військового дискурсу має і вчена К. Ларіна, яка наголошує на важливій ролі врахування культурно-історичних особливостей та конотацій, особливо під час роботи з перекладами таких одиниць як військові девізи чи слогани [22, с. 15]. Також мовознавиця визначає важливі вимоги до перекладу медіа, які не було згадано раніше, а саме дотримання протоколів безпеки та конфіденційності (якщо виникає така потреба) та підтримання послідовності перекладу, яке в сучасних умовах реалізується з допомогою електронних глосаріїв та програм перекладацької пам'яті [22, с. 15].

У той же час британська перекладознавиця М. Бейкер [74] підкреслює маніпулятивний потенціал перекладу медіа в умовах конфлікту. За її словами, «письмовий та усний переклад багато в чому визначають перебіг конфлікту» [74, с. 2] (переклад наш. – В.Ч.), адже будь-який конфлікт має невід'ємну вербально-комунікативну складову, від оголошення війни до перемовин. Переклад в медіа, на її думку, забезпечує поширення вигідних конкретним інституціям або особам наративів і водночас може слугувати засобом боротьби з ними. Як приклад впливу

перекладацького вибору на формування масової думки вчена наводить ряд лексичних одиниць, які можна вжити в англійській мові на позначення конфліктів: «‘war’, ‘civil war’, ‘guerrilla warfare’, ‘terrorist acts’, or even ‘low intensity conflict’» [74, с. 107]. Хоча всі вирази позначають нестабільну ситуацію на певній території, неможливо не помітити значну різницю в конотаціях кожної з лексем. Лексично-семантичні маніпуляції є не єдиним способом формування або зміни наративу в перекладі медіа, адже серед основних прийомів, які використовують з цією метою перекладачі, Бейкер наводить також опущення та додавання, використання евфемізмів та ярликів, а також репозиціювання героїв матеріалу (шляхом внутрішньотекстової маніпуляції часом, простором, образністю тощо) [74, с. 112-142].

Характеризуючи переклад текстів засобів масової інформації, що містять військові терміни, українська дослідниця А. Стародубцева називає такі особливості як велика кількість специфічних скорочень, які є омонімічними до більш вживаних в іншому значенні аббревіатур; культурні відмінності, які спричиняють відсутність прямих еквівалентів між мовами оригіналу та перекладу; висока частота вжитку прийому описового перекладу поруч з калькуванням або транслітерацією, у першу чергу для повної передачі інформації у зрозумілій для середньостатичного читача формі [53]. Основними причинами для використання описового перекладу є вже згадані культурно-реалійні відмінності, а також вживання назв на позначення вузькогалузевих понять військової сфери.

Вітчизняний дослідник Я. Притика звертає увагу на тенденцію до все більш поширеного вжитку специфічних галузевих термінів у текстах медіа, називаючи ряд причин цього явища. Серед них науковець вказує прагнення новизни, привернення уваги читачів за рахунок оригінального або невідомого, намагання розширити тематичне коло видання, підвищити загальний рівень грамотності та обізнаності суспільства, а також прагнення зберігати релевантність поданої інформації в суспільно-політичному контексті, де, станом на сьогодні, багато

інфоприводів пов'язані з перебігом воєн та збройних конфліктів у різних регіонах світу [38, с. 17-19].

Також Я. Притика зосереджує увагу на питанні еквівалентності та адекватності в перекладі новинних текстів військового спрямування [38, с. 35-41]. Дослідник дає рекомендацію надавати перевагу адекватній передачі інформації понад досягненням повної еквівалентності та наголошує на першочерговому врахуванні комунікативного аспекту перекладу, якому відповідає ціль повідомлень ЗМІ: «поінформувати читача таким чином, щоб він зміг декодувати потрібну інформацію і зрозуміти ідею медійного тексту» [38, с. 40].

Українська науковиця І. Баран, проводячи дослідження функціонування та засобів відтворення військової термінології медійного дискурсу в перекладі, робить висновок про певну тематичну спрямованість військових термінів, що перебувають в активному вжитку в медіа. За результатом її аналізу, найпоширенішими в новинних текстах є терміни на позначення:

- озброєння;
- військових дій та формувань;
- техніки;
- військових звань;
- приміщень військового призначення;
- мілітарних стратегій;
- територій бойових дій [7, с. 27].

Схожий аналіз проводить і вітчизняна колега-мовознавиця О. Бабич, яка наводить такі поширені категорії військової термінологічної лексики в медіа:

- суто військова термінологія;
- дипломатична лексика;
- терміни для опису конфліктів та їхніх наслідків;
- геополітична лексика;
- терміни на позначення аналізу та коментарів конфлікту;

- терміни на позначення допомоги та реагування [3, с. 68-69].

З перекладацької точки зору результати цих досліджень є важливими, оскільки дають уявлення про приблизний вокабулярний мінімум, яким має володіти фахівець з перекладу для ефективної роботи.

Українська вчена Т. Редчиць, у свою чергу, висвітлює ще одну особливість, яку необхідно враховувати під час перекладу медіатекстів військового спрямування саме в англо-українській мовній парі, а саме тенденцію використання ідіоматичних виразів в англійській військовій термінології [45]. Перекладачам потрібно звертати особливу увагу на наявність таких одиниць у тексті, аби уникнути недоречного калькування. Окрім того, залежно від контексту використання ідіоматичного терміна, від фахівця з перекладу може потребуватися як хист до передачі образності шляхом адаптації ідіоми, так і вміння навести зрозумілий описовий переклад чи знайти адекватний відповідник з більш офіційного вжитку.

Підбиваючи підсумки, можемо зробити висновок, що переклад медіа військового дискурсу є досить специфічною галуззю, яка має цілий ряд особливостей, до того ж не лише на мовному рівні, але й соціокультурному. Оскільки найпершою ціллю такого перекладу є оперативна передача інформації, виконання такого перекладу пов'язане з порівняно більшим рівнем стресу. Окрім того, до перекладача висувається низка вимог, пов'язаних з конфіденційністю, дотриманням журналістської етики, яка реалізується в об'єктивності, точності, передачі посилань на джерела інформації та цитувань, а також враховувати фактор сприйняття інформації цільовою аудиторією.

З мовознавчої точки зору, переклад медіа текстів на військову тематику вирізняється, у першу чергу, великою кількістю спеціалізованої лексики, якою має володіти перекладач, а також насиченістю омонімами та ідіоматичними виразами.

Усі ці фактори потребують від фахівця обережного вибору стратегії перекладу, оскільки готовий продукт несе не лише інформативну та комунікаційну функції, а й стає засобом формування та впливу на думки мас.

Висновки до розділу 2.

Військова термінологія як специфічна терміносистема є викликом для перекладача сама по собі, проте набуває ряд комплексних труднощів під час перекладу текстів публіцистики. Якість перекладу в таких випадках поповнюється цілим рядом нових критеріїв, запозичених із робочої етики журналістів. Таким чином, перекладачу варто зважати не лише на адекватну передачу змісту тексту та грамотному відтворенні термінів, але й, працюючи у порівняно пришвидшеному темпі, дотримуватися стильових особливостей публіцистичних текстів, враховувати під час перекладацьких виборів необхідність бути стислим та точним у своїх висловлюваннях, обирати мовні звороти, які утримають інтерес публіки, але при цьому лишатися об'єктивним та уникати надмірної емоційності.

У мовній парадигмі найбільшими труднощами для перекладача під час перекладу військових термінів у медіа стають, насамперед, проблеми, пов'язані з багатозначністю та омонімією слів, можливими фальшивими інтернаціоналізмами. Не менш поширеною та складною є проблема перекладу аббревіатур, скорочень, ідіом та метафор, а також безеквівалентних термінів та власних назв.

Серед поширених стратегій перекладу таких текстів, якими послуговуються фахівці, можна назвати, в першу чергу, прямий переклад, калькування, транскодування та описовий переклад, оскільки ці прийоми слугують шляхом найбільшого відтворення одиниць мови оригіналу на структурному та змістовому рівнях. Помітна тенденція також комбінованого використання цих методів, наприклад, транслітерація аббревіатури з розшифровкою та описовим перекладом у дужках, або ж калькування терміна з наведеним поясненням.

Прийоми адаптації, опущення, перестановки та смислового розвитку також часто зустрічаються в перекладі медіа військової тематики і є не менш ефективними

стратегіями в окремих випадках. Більше того, останні дослідження зважають на маніпулятивний потенціал цих перекладацьких трансформацій та загальній важливій ролі перекладача та його вибору стратегій перекладу на формування думки громадськості та формування наративів та контрнاراتивів у медіапросторі. Форма подачі інформації є особливо гострим питанням для текстів, пов'язаних з конфліктами, адже впливає на думку широкої аудиторії, коло якої може різнитися від однієї громади до цілої нації, залежно від розміру джерела медіа, а отже й формувати позицію громадськості щодо тих чи інших подій, сприяти як посиленню напруги суспільства, так і її полегшенню. На нашу думку, ця тема потребує подальших досліджень з урахуванням тенденцій, присутніх у перекладі медіа, що висвітлюють хід подій збройних конфліктів сьогодення.

РОЗДІЛ 3. ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АНАЛІЗ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В МЕДІЙНОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛАХ УКРАЇНСЬКИХ ТА АНГЛОМОВНИХ ЗМІ)

3.1. Лексико-семантичний аналіз військової термінології в текстах ЗМІ.

У якості матеріалів для цього дослідження було використано новинні статті, присвячені російсько-українській війні, адже, окрім високого ступеня актуальності тематичного спрямування та лексичних одиниць у цих текстах в контексті цієї роботи, цей вибір дає змогу проаналізувати стратегії перекладу як з англійської на українську, так і у зворотній мовній парі. Джерелами текстів слугували ЗМІ, що перебувають у вільному доступі а саме онлайн-видань та офіційних сайтів структур, оскільки саме подібні джерела отримують найбільші показники взаємодії з аудиторією. Лексико-семантичний аналіз, представлений у цьому підрозділі, проведений на основі 30 статей з 6 джерел (3 англомовні та три українськомовні), серед яких:

- сайт українського видання «Суспільне Новини» [55];
- інтернет-видання «Радіо Свобода» [39];
- офіційний сайт Міноборони України [31];
- сайт британської агенції новин «Reuters» [109];
- новинний сайт британської компанії телерадіомовлення «BBC» [75];
- офіційний сайт НАТО [97].

Загальний обсяг проаналізованих термінів становить 1867 лексичних одиниць, що забезпечило глибину проведеного дослідження. За семантичною спрямованістю, терміни, вжиті в проаналізованих медіатекстах, було розподілено на наступні групи:

1) терміни на позначення техніки та озброєння (представлені 639 лексемами):

- міномет, безпілотник, артилерія, балістична ракета, тактична авіація, комплекс радіоелектронної боротьби, корабель, автоцистерна, підводний човен, танк, бойова броньована машина;

- *automatic weapon, drone, unmanned aerial vehicles, missile system, electronic jamming device, long-range weapons, interceptor system, warhead, ammunition;*

2) терміни на позначення структурних одиниць: підрозділів, департаментів тощо (представлені 163 лексичними одиницями):

- *Генеральний штаб ЗСУ, зенітно-кулеметний батальйон, військова частина, підрозділ, Збройні Сили України, Головне управління розвідки Міноборони України, Повітряні сили ЗСУ, Сили оборони України, мобільні (вогневі) групи, силова група, Сухопутні війська Збройних Сил України;*

- *Subcommittee on Security and Defence, Armed Forces of Ukraine, Ministry of Defence (MoD) police, air defences, GUR military intelligence, SBU security service, the 14th Deep Strike Regiment, Ukrainian general staff, assault groups, main strike force;*

3) терміни на позначення осіб, у тому числі їхніх посад та звань (нараховують 144 лексеми загалом):

- *речниця Чернігівського прикордонного загону, бійці, командирка екіпажу, пілот, пресофіцер, начальник РВА, сержант, Командувач Сухопутних військ, заступник начальника Головного управління розвідки (ГУР) Міністерства оборони України, мінометник, рекрут;*

- *soldier, military, commander, the head of the SBU security service, (drone) operator, SBU Brigadier General, military analyst, Nato Secretary General, pilot, the deputy head of the Chernihiv Regional Military Administration, Admiral;*

4) терміни на позначення реалій та побуту (складають 685 лексем):

- *сухпайок, підпорядкування, нарукавний знак, вогнева підготовка, зона масових атак, обстріл, контрнаступ, дистанційне мінування, пункти дислокації*

екіпажів, ротація, лінія бойового зіткнення, наземне базування, (граничний) термін служби, агресор, особовий склад;

- *threat, defence spending, destabilising tactics, security guarantee, front lines, critical supplies, ceasefire, airbase, drone sighting, bombardment, military production plant, logistics corridor, amphibious operation;*

5) терміни, що описують дії (загалом – 146 одиниць):

- *атакувати, стріляти, завдати удар, ліквідувати, просочитися, закріпитися, наступати, мобілізувати, перекидати сили, вражати (ціль);*

- *open fire, commit atrocities, deploy, strengthen positions, advance, target, strike, negotiate, annex, jam;*

6) терміни з категорії жаргону та сленгізми (представлені 18 лексемами):

- *сухпай, kill-зона, залізо, морк, мобілізець, ухиянт, нуль, приліт, не відсвічувати; soft-kill option;*

7) терміни на позначення власних назв (227 лексичних одиниць загалом):

- *Шахед, Молнія, Гербера, Ланцет, Орлан, «Шершні Довбуша», Конан, 157 окрема механізована бригада ЗСУ, підрозділ спеціального призначення у сегменті БПЛА «Рубікон», Головне управління розвідки Міноборони України;*

- *the 7th Rapid Response Unit of Ukraine's airborne troops, Ukrainian general staff, the 14th Deep Strike Regiment, Liutyi (drone), Oreshnik (missile), SBU security service, GUR military intelligence, Sea Baby (drone), Storm Shadow missile, Tomahawk cruise missiles, the Danish Defence Academy.*

Як особливі структурні категорії також було виділено наступні:

1) терміни-аббревіатури (яких нараховується 243 в проаналізованих текстах):

- *БпЛА (безпілотний літальний апарат), КАБ (керована авіаційна бомба), НАР (некерована авіаційна ракета), ПММ (паливно-мастильні матеріали), ОЄБр (окрема єгерська бригада), ДШВ ЗСУ (Десантно-штурмові війська Збройних Сил України), РВА (районна військова адміністрація), ППО (протиповітряна оборона), ЛБЗ (лінія бойового зіткнення), РЕБ (радіоелектронна боротьба);*

- *UAV (unmanned aerial vehicle), SBU (Ukrainian security service), GUR (Ukrainian military intelligence), MoD (Ministry of Defence), NATO (North Atlantic Treaty Organization), PURL (NATO Prioritised Ukraine Requirements List initiative), NSATU (NATO Security Assistance and Training for Ukraine), JATEC (NATO-Ukraine Joint Analysis, Training and Education Center), UDCG (Ukraine Defence Contact Group);*

2) терміни-скорочення (18 термінів загалом): *Міноборони, артсистема, розвідБПЛА.*

Розглядаючи терміни на позначення техніки, можемо відмітити, що велику їхню частку становить найменування різних видів озброєння (*морський дрон, міномет, балістична ракета, ствольна артилерія*). Іншими тематичними групами, які зустрічаються в межах цієї тематичної категорії є назви деталей (*бойова частина, напалм, польотний контролер*), обладнання (*комплекс радіоелектронної боротьби, ретранслятор, антена*), а також транспортних засобів (*автомобіль, бойова броньована машина, мототехніка, гелікоптер*). Саме в межах цієї категорії можна помітити значний перетин військової термінології з іншими терміносистемами, особливо техніки та електроніки.

Терміни на позначення структурних одиниць, у свою чергу, мають досить велику кількість як загальних назв на позначення військових формувань (*батальйон, полк, мобільна група; unit, intelligence*), так і власних назв, що є найменуванням окремих підрозділів або структур (*157 окрема механізована бригада ЗСУ, 168 батальйон резерву ОК «Схід», Міністерство оборони України; the 14th Deep Strike Regiment, Ukrainian general staff, NATO Military Authorities*). Відповідно, під час роботи над перекладом подібних термінів є досить високою ймовірність проведення додаткових розвідок, аби коректно та адекватно передати ці назви в мові перекладу.

Власні назви, представлені в проаналізованих медіатекстах, також вирізняються тематичною різноманітністю. Однією з найбільших груп є назви

моделей озброєння та техніки (дронів: *Гербера, Ланцет, Sea Baby*; ракет: *Циркон, Кинджал, Tomahawk, Storm Shadow*; транспорту: *Багі*), так само як уже згадані вище назви підрозділів та структур (*батальйон «Шершні Довбуша», 32 окрема механізована бригада, Чернігівський прикордонний загін, Institute of Military Technology, Nordic Air Defence*). Характерною саме для власних назв військової термінології є категорія позивних (*Флеш, Конан, Крузак*).

Терміни на позначення реалій містять лексеми кількох тематичних спрямувань, а саме:

- 1) терміни, пов'язані з бойовими діями (*обстріл, атака, влучання, итупм; fighting, drone sighting, strike, front lines*);
- 2) терміни на позначення будівель та локацій (*пункти дислокації екіпажів, військова частина, тилові позиції, полігон; airbase, strategic transport hub, military site*);
- 3) терміни суспільно-політичного та дипломатичного спрямування (*агресор, ceasefire talks, negotiations, sanctions, peace efforts, security guarantee*);
- 4) терміни-історизми (*меч, шабля, вістря, фламберг*).

Вартим уваги при аналізі термінів на позначення дій в англійськомовних матеріалах медіа є поширене явище словотвору шляхом переходу з однієї частини мови до іншої, без морфологічних змін, що найчастіше відбувається при утворенні дієслова від іменника (*target* – «ціль» і «націлюватися», *strike* – «удар» і «вдаряти», *attack* – «атака» і «атакувати»). Це є причиною вищого, порівняно з українськомовними текстами медіа, рівня омонімії.

Аналіз аббревіатур і скорочень, у свою чергу, показав, що більшість з них є похідними термінів технічного спрямування (*КАБ* – *керована авіаційна бомба*, *УМПК* – *уніфікований модуль планування та корекції*, *РСЗВ* – *реактивна система залпового вогню; UAV* – *unmanned aerial vehicle*) або похідними власних назв (*ЗСУ* – *Збройні Сили України, Міноборони України* – *Міністерство оборони України*,

PURL – NATO Prioritised Ukraine Requirements List initiative, SBU – Ukrainian security service).

На основі кількісних показників можемо зробити висновок про те, що найбільш широко представленими в засобах масової інформації групами термінів є терміни на позначення техніки та реалій. Дещо менш широко представленою групою в матеріалах медіа, присвячених військовій тематиці, є терміни, що позначають осіб, структурні одиниці та дії, у той час, як сленгово-жаргонні одиниці зустрічаються порівняно рідко, переважно у форматах інтерв'ю з військовослужбовцями. Це свідчить про необхідність широкої загальної обізнаности фахівця з перекладу, який повинен не лише мати глибокі знання суто військової термінології, а й бути здатним ідентифікувати міжгалузеві та розмовні одиниці, які часто потребують застосування інших методів перекладу.

Також вартим уваги є той факт, що велику частку проаналізованих термінів складають власні назви та скорочення, переклад яких часто вимагає особливої уваги та обережного вибору стратегії роботи. Практичні підходи до вибору трансформацій при перекладі медіатекстів, насичених військовою термінологією, буде детальніше розглянуто в наступному підрозділі цієї роботи.

3.2. Приклади перекладу та використання трансформацій в роботі з військовою термінологією.

У попередньому розділі було перераховано основні підходи, які застосовуються перекладачами, у тому числі під час роботи з текстами військового дискурсу. Цей підрозділ буде присвячений практичному застосуванню цих трансформацій у перекладі медіатекстів із джерел, на основі яких було проведено лексико-семантичний аналіз термінів, а також аналізу наявних перекладацьких рішень у цих текстах.

Почнемо зі спостережень, відмічених під час аналізу статей. Найперше звернемо увагу на чергове підтвердження проблеми недостатнього рівня стандартизації, яка демонструється, зокрема, в українських новинних онлайн-виданнях. Яскравим прикладом є різноманіття передачі назви іранського дрона-камікадзе «Шахед-135» в проаналізованих статтях, адже там зустрічається як і збереження оригінальної назви латиницею [44], так і транслітерація у вигляді власної назви [61; 41] та переведення транслітерованої одиниці в загальну назву [56; 40]. Цікавим спостереженням є також факт наявності всіх трьох варіацій в межах одного ЗМІ, що свідчить про відсутність уніфікації термінів та дотримання принципу сталості навіть у межах одного авторського колективу.

Також помітною є тенденція англомовних ЗМІ до транслітерації аббревіатур, зокрема при передачі назв українських офіційних структур (*GUR* – *ГУР*, *SBU* – *СБУ*), що зберігає елемент міжмовної впізнаваності лексеми, проте з додатковим елементом експлікації. Наприклад:

*«Ukraine destroyed one of Russia's intermediate-range Oreshnik missiles in a special operation in summer 2023, the head of the **SBU security service** said on Friday»* [113].

*«Vasyl Maliuk told reporters the operation was carried out jointly by SBU, **GUR military intelligence**, and foreign intelligence, adding that it was "100% successful"»* [113].

«Ukraine's Security Service (SBU) has unveiled the latest version of its "sea baby" naval drone that it says can operate at distances of over 1,500 km and carry a payload of up to 2,000 kg, approximately double the previous limit» [111].

Як було зазначено в попередньому розділі цієї роботи, найбільш точним шляхом перекладу термінології є використання еквівалентів, якщо такі існують. Переважно такий переклад буде застосовуватися точково при перекладі окремих термінів:

*«Officials in Kyiv said the three people were killed when a **drone** struck a nine-storey residential building in the Desnianskyi district to the north-west of the city, with 24 others injured in the same attack»* – Київські службовці повідомляють, що троє людей загинуло внаслідок влучання **дрона** в дев'ятиповерхову житлову будівлю в Деснянському районі на північному заході міста, ще 24 осіб було поранено під час цієї ж атаки [79].

*«Russia's **full-scale invasion** began in 2022, and it currently controls around a fifth of Ukrainian territory, including the Crimean peninsula, which it annexed in 2014»* – Росія розпочала **повномасштабне вторгнення** в 2022 році й зараз контролює близько однієї п'ятої території України, включно з Кримським півостровом, який було анексовано у 2014 році [79].

*«Ukrainian President Volodymyr Zelensky has recently called on allies to supply his armed forces with **long range weapons** to continue doing so»* – Президент України Володимир Зеленський нещодавно закликав союзників надати українським збройним силам **далекобійну зброю** для того, щоб продовжити цю діяльність [79].

*«За попередньою інформацією, по місту було завдано удару **керованою авіаційною бомбою (КАБ)**, випущеною з тимчасово окупованої території України»* – According to early reports, the city was struck with a **guided bomb unit (GBU)** fired from the temporarily occupied territory of Ukraine [42].

Одним з найпоширеніших методів перекладу військової термінології за відсутності прямого еквівалента є калькування, яке дозволяє зберегти максимальну наближеність до лексеми оригіналу:

*«He will host Ukrainian President Volodymyr Zelensky along with the so-called **"coalition of the willing"**, comprising of more than 20 of Ukraine's allies who have agreed to provide Kyiv security guarantees once a ceasefire is brokered»* – Він прийме президента України Володимира Зеленського разом з так званою **“коаліцією охочих”**, що складається з понад 20 союзників України, які погодилися надати Києву гарантії безпеки, щойно перемир'я буде погоджено [78].

«"It's coming from critical infrastructure," he adds, "from big companies, looking to protect their own assets"» – Він (nonum) йде з боку критичної інфраструктури, – додає він, – від великих компаній, які прагнуть захистити своє майно [81].

«When I asked him if he believed that any of the targets were of military value - Moscow's usual justification for these sorts of attacks - he pointed out that Russia has even been targeting petrol stations» – Коли я запитував, чи вірить він у те, що якісь із тих цілей мали військове значення - звичне обґрунтування Москви для подібних атак - він вказав на те, що Росія атакувала навіть заправки [80].

«"This is a clear signal of the need to strengthen the protection of all port infrastructure," said Kyiv-based military analyst Serhii Kuzan» – Це чіткий сигнал потреби посилити захист всієї портової інфраструктури, – заявив київський військовий аналітик Сергій Кузан [80].

«Тобто розширюється зона потенційного ураження, тому під загрозою опиняються не лише прифронтові райони, а й обласні центри, критичні інфраструктура в більшій глибині нашої держави» – That means area of potential damage widens, therefore not only the frontline regions are at risk but also regional centers and critical infrastructure deeper in our state [42].

«За параметрами польоту ці так звані реактивні КАБи більш нагадують крилаті ракети, а тому їх можна перехоплювати» – In terms of flight characteristics these so-called jet guided bombs are more akin to cruise missiles, and so they can be intercepted [42].

Також поширеним у перекладі термінології, у тому числі і військового спрямування, є прийом описового перекладу, себто експлікації. З наведених прикладів бачимо, що найчастіше цей вид трансформації застосовується у випадках технічних термінів або неологізмів, які не мають поширеного вжитку в мові перекладу. Окрім того, використання цього прийому враховує особливість цільової аудиторії, а саме звичайних людей, які переважно не знайомі зі специфічними військовими термінами:

«The use of jamming equipment and other methods to intercept drones is regulated» – Використання обладнання постановки перешкод та інших методів перехоплення дронів регулюється [81].

«It is basically 3D printed» – Його, в принципі, друкують за допомогою 3D-принтера [81].

«There are also safer, so-called soft-kill options, including hacking» – Також існують безпечніші опції, так звані м'які системи активного захисту, включно зі зломом системи [81].

Близьким до описового перекладу є також застосування додавання при перекладі, яке також має використання у перекладі військового медіадискурсу, особливо у випадку поєднання термінів з граматичними розбіжностями мов:

«"[Ukraine's] frontlines are totally jammed," Mr Graae says, which means that drone controllers lose control of their machines» – [Українська] лінія фронту на повну використовує радіоперешкоди, – каже містер Грее, маючи на увазі, що оператори дронів втрачають контроль над своїми пристроями [81].

«"It's missile shaped, so travels incredibly fast," he adds» – Він має форму ракети, тож долає відстань надзвичайно швидко, – додає він [81].

«Застосування більш далекобійних модифікацій КАБів матиме психологічний вплив на цивільне населення України» – The use of GBU modifications with longer range will make psychological impact on Ukrainian civilians [42].

Переклад деяких термінів вимагає також застосування перестановки, яка в проаналізованих текстах зустрічається у випадках перекладу сталих лексем та лексичних конструкцій:

«There has been marginal movement along the front lines as fighting on the ground continues, while Ukraine has sought to hurt Russia's warfighting ability by striking its military production plants and oil facilities that are essential to its economy» – Вдодж лінії фронту, де продовжується боротьба на землі, спостерігається маргінальний рух, у той час як Україна намагається вразити російську боєздатність шляхом

атак на їхні військові виробництва та нафтову інфраструктуру, які є ключовими для російської економіки [79].

«Poland and Romania had their airspace breached by Russian drones; while separate drone incidents were reported, in Norway, Sweden, Lithuania, Romania and most recently at Germany's Munich airport» – Повітряний простір Польщі та Румунії порушили російські дрони; у той же час повідомляли про окремі випадки з дронами у Норвегії, Швеції, Литві, Румунії та, найнещодавніше, у Мюнхенському аеропорту в Німеччині [81].

«That was just drone fragments, which more or less removed the roof of a house» – Це були лише уламки дрона, які фактично знесли дах будинку [81].

«The improvements mark the latest development in unmanned weapons systems that play an increasingly important role in the war with Russia, as both sides race to stay ahead in drone warfare on land, in the air and at sea» – Ці покращення є свідченням останніх досягнень у системах безекіпажної зброї, які відіграють усе більш важливу роль у війні з росією, де обидві сторони ведуть гонку за збереження першості у битві дронів на землі, у повітрі і на морі [111].

У випадку перекладу власних назв, найефективнішим та найпоширенішим методом виступає транскодування (у формі транслітерації або транскрибування):

«Ukrainian President Volodymyr Zelensky's recent meeting with US President Donald Trump in Washington may have been seen as a strategic disappointment, coming away without having secured a supply of long-hoped for long-range Tomahawk missiles» – Нещодавня зустріч президента України Володимира Зеленського з президентом США Дональдом Трампом у Вашингтоні, можливо, вважається розчаруванням, адже завершилася без домовленостей про постачання довгоочікуваних далекобійних ракет «Томагавк» [80].

«On Tuesday (9 September 2025), NATO Secretary General Mark Rutte visited London, where he participated in a meeting of the Ukraine Defence Contact Group (UDCG) to discuss continued support for Ukraine and met UK Prime Minister Sir Keir

Starmer in Downing Street» – У вівторок (9 вересня 2025) Генсекретар **НАТО Марк Рутте** відвідав Лондон, де взяв участь у зустрічі Контактної групи з оборони України (UDCG), аби обговорити подальшу підтримку України, та зустрівся з британським прем'єр-міністром Сером Кіром Стармером на Даунінг-стріт [99].

«Такі бомби скидаються, як правило, з літаків **SU-34, SU-35** поза зон досяжності протиповітряної оборони Сил оборони України» – *Such bombs are usually released from **SU-34 or SU-35 planes** outside of reach of Ukrainian Defence Forces air defence* [42].

«Ще більш потужні **авіабомби ФАБ-1500 і ФАБ-3000**, останні з яких в край рідко застосовуються, означають масовані руйнування інфраструктурних, промислових об'єктів, енергетичних об'єктів» – *Even more powerful **FAB-1500 and FAB-300 bombs**, the latter of which are used extremely rarely, mean mass destruction of infrastructure, industrial sites, and energy facilities* [42].

Порівняно обмежене застосування в межах проаналізованих текстів має прийом конкретизації значень, оскільки його використання обмежене термінами, які мають більш вузьке значення в мові перекладу, ніж в мові оригіналу:

«*The government were expecting to spend "well over" £100m on sending troops to Ukraine, with some funds already used to prepare the deployment, Healey said*» – Уряди очікують витратити суму, яка “значно перевищує” за мільйон євро, на **передислокацію** військ до України, у той час, як деякі кошти вже були використані на підготовку **розгортання сил та засобів**, повідомив Гілі [80].

Схожим чином застосування прийому генералізації значень застосовується у зворотному випадку відсутності еквівалента, який би передавав повне значення військового терміна, і необхідності пошуку функціональної заміни, яка має ширшу значеннєву парадигму:

«Я нещодавно наводив статистику одного медичного центру на **Покровському напрямку**: понад половина всіх поранень – саме від застосування FPV та інших munів дронів» – *Recently I presented data of one medical centre in*

Pokrovsk area: *more than a half of all wounds come from FPV attacks and other types of drones* [41].

Аналізуючи наведені вище приклади перекладу уривків військового медіадискурсу, можна зробити висновок про широкий ряд перекладацьких трансформацій, які можуть бути використані під час роботи з військовою термінологією. Серед них найбільш поширеними за використанням під час виконання перекладу були калькування, перестановка, додавання, описовий переклад та транскодування. Найнижчий рівень практичного застосування в наведених медіатекстах мали перекладацькі прийоми конкретизації та генералізації значень.

Оскільки кожна з трансформацій має найефективніше використання за специфічних умов або окремої підгрупи слів або їхніх комбінацій (наприклад, метод транскодування найефективніше реалізується під час перекладу власних назв, описовий переклад – у роботі з глибоко галузевими термінами або неологізмами, перестановка та додавання – для компенсації граматичних міжмовних відмінностей та дотримання узусу мови перекладу), важливим є застосування індивідуального підходу під час перекладу та проведення ретельного аналізу, адже на вибір трансформації впливають не лише суто мовні особливості. Перекладу потрібно також враховувати необхідність дотримуватися відповідного стилю, у даному випадку публіцистичного, що вимагає використання певних шаблонів, як-от переклад слова *say* більш конкретизованими та властивими новинним медіа лексемами *повідомляти, заявляти*. Не менш важливим фактором є орієнтація на широку читацьку аудиторію, яка, у свою чергу, може вимагати порівняно частішого використання прийому описового перекладу.

Отож, найефективнішою стратегією перекладача буде збереження гнучкості у застосуванні трансформацій та вміння і готовність застосування їхніх комбінацій для створення адекватного перекладу.

3.3. Типологія виявлених проблем та шляхи їх вирішення.

Під час лексико-семантичного аналізу військових термінів у текстах засобів масової інформації та подальшої роботи над перекладом ілюстративних уривків, було виявлено ряд проблем, які можуть бути підвалинами подальших наукових розвідок, дискусій, а також базою формування нових компонентів фахової підготовки перекладачів. Детальніше ці проблеми та інші спостереження буде описано в цьому підрозділі магістерської роботи.

У першу чергу, варто звернути увагу на притаманну медіадискурсу особливість широкого спектру, який являє собою публіцистика. Навіть у межах текстових матеріалів медіа, обмежених тематикою подій російсько-української війни, спостерігається значна диверсифікованість. Вона проявляється як у розмірах новинних статей, які можуть різнитися від короткого анонсу чи зведення про події на кілька рядків до розлогого інтерв'ю аналітичного характеру. Відповідно це впливає на об'єм роботи, з яким потенційно доведеться стикнутися перекладачу, до того ж не лише в кількісному розрізі.

Наприклад, статті з офіційного сайту НАТО [97] є переважно невеликими за обсягом витримками, що містять вкрай стислий виклад інформації про ті чи інші події. При цьому, вони є доволі формалізованими та насиченими військовою лексикою дипломатичного спрямування, озброєння, а також містять значну кількість номенклатурних назв, а саме назв держав та організацій, імен посадовців та голів держав та урядів, їхніх посад, назв реалізованих програм та ініціатив, до того ж останні три часто подаються у вигляді аббревіатур. Часто в представлених статтях цього ресурсу також наводяться цитати осіб, оформлені у вигляді як прямої, так і непрямої мови. Таким чином, основними завданнями перекладача в цьому випадку є дотримання офіційного стилю з використанням відповідних узусних зворотів у мові перекладу, збереження стислого формату та повноти інформації

водночас, пошук адекватних відповідників до номенклатури та офіційних мовленнєвих штамів.

Відповідно, під час роботи над перекладом фахівцю може знадобитися додатковий час на пошук на перевірку наведених власних назв, які можуть мати як загальновідомий стандартний відповідник, так і не мати відповідника в мові перекладу взагалі. Приміром, аббревіатура NATO (North Atlantic Treaty Organization) українською зазвичай транслітерується, часто навіть без додаткових пояснень, оскільки є широко впізнаваною завдяки активному вжитку. У той же час при аббревіації ініціативи PURL (NATO Prioritised Ukraine Requirements List initiative) є новим утворенням і в наявних випадках вжитку в українськомовних медіаресурсах [60] передається прямим запозиченням без використання будь-якого перекладу взагалі, хоча для подальшої адаптації терміна в українському медіапросторі доцільним шляхом є адаптація лексеми, наприклад шляхом адаптації або калькування в комбінації з описовим перекладом чи пояснювальними примітками, що полегшить сприйняття терміна середньостатичним читачем та полегшить його вхід в активний вжиток.

Розглядаючи тексти новинних ресурсів BBC та Reuters [75; 109], можна помітити, що, окрім матеріалів про важливі дипломатичні події міжнародної арени, вони також фокусуються на висвітленні поточної ситуації вздовж ліній бойового зіткнення, інформації про атаки та їхні наслідки, а також тактичних змінах ходу війни. Загальний тон цих медіа є значно менш формалізованим порівняно з попереднім ресурсом, до того ж часто має вкраплення розмовного мовлення за рахунок включення уривків інтерв'ю, що також варто враховувати під час перекладу. Зважаючи на тематичні напрямки при висвітленні новин, у статтях цих медіаресурсів фігурує велика кількість назв на позначення озброєння та термінів, пов'язаних з його технічними характеристиками, вимагаючи від перекладача знання не лише базового вокабуляру, а й певного рівня обізнаності у сфері загалом. Окрім того, з урахуванням активного розвитку військової сфери та появи нових

засобів озброєння та технік ведення бою, перекладач може стикнутися з проблемою адекватного перекладу неологізмів та термінів військово-технічного спрямування, які можуть мати кілька різних значень залежно від контексту вжитку. Наприклад, термін *deployment*, у контексті вжитий на позначення переміщення та розгортання бойових сил іноземних військових в Україні, має кілька варіантів перекладу, серед яких: 1) *розгортання сил та засобів*; 2) *побудова бойового порядку*; 3) *відрядження в зону бойових дій*; 4) *перегрупування сил в межах конкретного району бойових дій* [1]. Тому успішним та необхідним підходом для перекладача є прискіпливий аналіз тексту для уникнення помилкової передачі терміну відірваним від контексту відповідником, який може докорінно змінити зміст перекладеного повідомлення.

Аналіз українських медіаресурсів, які висвітлюють події війни, проливає світло на проблему низького рівня стандартизації в передачі іншомовних військових термінів, а особливо власних назв на позначення моделей озброєння та техніки. Оглядаючи всі три онлайн-видання, помічаємо відсутність сталої тенденції у підході до перекладу цих термінів, які можуть бути відтворені кількома шляхами: прямим запозиченням зі збереженням назви латиницею з використанням лапок або без них (Shahed, Patriot), транскодуванням у якість власної назви (Шахед, Томагавк) або переведенням лексеми в категорію загальних назв (шахед). Таке різноманіття свідчить про необхідність активізації процесу з уніфікації та стандартизації військових термінів в українській мові, а також про потребу в залученні ширших аудиторій до ознайомлення зі здобутками такого процесу.

Активної роботи зі стандартизації та навіть термінотворення потребують також терміни, що набули поширення в українській військовій термінології, проте досі не мають усталеного англomовного відповідника. Наприклад, слово *напрямок* у значенні зони активних бойових дій або спрямування військової сили (наприклад, *Покровський напрямок*, *Донецький напрямок*) не має прямого еквівалента в англійській мові, а калька *Pokrovsk direction* зустрічається переважно в англomовних версіях українських медіа [64; 108], тоді як іноземні ЗМІ не використовують

подібного поняття в принципі [77; 114]. У нашому перекладі було надано компромісний варіант використання прийому генералізації (*напрямок – area*), який, з одного боку, є більш доцільним для англомовного узусу, а з іншого зберігає конотацію поширення бойових дій на зону, яка не обмежена лише одним містом.

Ті ж висновки можна зробити і про переклад неологізмів, які виникли в українській терміносистемі. Наприклад, термін на позначення новітньої розробки, яка вперше з'явилася і була застосована під час російсько-української війни, *реактивні КАБи* є яскравим свідченням того, що англомовна термінологія також не встигає пристосуватися до швидкого розвитку технологій і, відповідно, появи нових понять та їхніх назв. З огляду на це, у межах цієї магістерської роботи було застосовано прийом калькування (*реактивні КАБи – jet guided bombs*), який дозволяє диференціювати новий різновид авіабомб.

У підсумку, основні труднощі, з якими довелося стикнутися під час практичного виконання перекладу, були пов'язані з досягненням еквівалентності між мовами оригіналу та перекладу. Ефективним рішенням для роботи зі специфічними категоріями військової термінології (технічними термінами, власними назвами, аббревіатурами, неологізмами тощо), які не мають прямих відповідників, було застосування перекладацьких трансформацій. Для обох напрямків мовних пар став очевидним недостатній рівень стандартизації термінів. Ймовірною причиною цього явища є стрімкий прогрес військової сфери та постійні суспільно-політичні зміни на світовій арені, які результують у появі великої кількості нових термінів, що підлягають подальшій стандартизації. Завданням наукової спільноти є адаптуватися до таких швидких темпів продукування нових одиниць військової терміносистеми та консолідувати зусилля як на національному, так і на міжнародному рівні, аби забезпечити активну та безперервну роботу зі стандартизації та нормотворення для цих термінів, у тому числі шляхом оновлення словників військових термінів.

Висновки до розділу 3.

У цьому розділі було проаналізовано матеріали українськомовних та англомовних онлайн-видань, що висвітлюють події російсько-української війни. У ході аналізу вдалося виділити застосування 1867 термінів військового спрямування (872 унікальних) та встановлено наступний розподіл за семантичними та структурними групами (наведені відсотки від загальної кількості проаналізованих термінів з урахуванням факту належності певних термінів до кількох груп):

- 1) терміни на позначення техніки та озброєння – 639 лексем (34%);
- 2) терміни на позначення структурних одиниць – 163 лексеми (8,7%);
- 3) терміни на позначення осіб – 144 лексеми (7,7%);
- 4) терміни на позначення типових реалій та побуту – 685 лексем (36,6%);
- 5) терміни, що описують дії – 146 лексем (7,8%);
- 6) жаргон та сленг – 18 лексем (0,9%);
- 7) аббревіатури – 243 лексеми (13%);
- 8) скорочення – 18 лексем (0,9%);
- 9) власні назви – 227 лексем (12%).

На основі проаналізованих текстів було здійснено власний ілюстративний переклад, який дозволив перевірити на практиці частоту та ефективність застосування різних видів трансформацій. У перекладах було використано переклад шляхом використання еквівалентних відповідників (15% випадків), а також наступні перекладацькі трансформації: калькування (26% випадків), описовий переклад (11,5%), додавання (11,5%), перестановка (15%), транскодування (15%), генералізація (3%) та конкретизація значень (3%).

Аналіз випадків застосування трансформацій дозволив зробити висновок про вплив семантичної або структурної групи терміна на вибір перекладацького прийому для його передачі засобами мови перекладу (наприклад, транскодування

для власних назв, описовий переклад для військово-технічних термінів). Ці характеристики окремих термінів є важливим, проте не єдиними факторами, що впливають на обрану стратегію перекладу, адже також на вибір трансформацій впливали граматичні відмінності мов (застосування перестановки та додавання для компенсації цих відмінностей), різниця мовних узусів (компенсувалася прийомами додавання, генералізації та конкретизації значень), необхідність дотримання принципів повноти та точності передачі інформації, збереження впізнаваності термінів (використання калькування та транскодування), адаптація для широкого кола читачів (використання описового перекладу).

За результатами практичної частини дослідження було запропоновано власні стратегії роботи з перекладом військових термінів у медіадискурсі та проаналізовано наявні підходи з пропозиціями щодо їхньої оптимізації. Також було виявлено проблеми у сфері творення та перекладу військових термінів та запропоновано шляхи їхнього вирішення.

ВИСНОВКИ

Онлайн-медіа є одним з найбільш легкодоступних та швидких способів поширення інформації на сьогодні, і набувають особливої важливості для українців, адже в умовах війни поінформованість часто є питанням виживання. Двадцять перше століття ознаменувало стрибок у засобах ведення інформаційної війни та зоні потенційного впливу, яка стала як ніколи великою за рахунок збільшення каналів та швидкості поширення інформації.

Оскільки російсько-українська війна є безпосередньою частиною загальносвітового суспільно-політичного полотна, а її хід багато в чому залежить від подій на міжнародній політичній арені, переклад є одним з ключових інструментів, який виконує кілька функцій. У першу чергу, звичайно, він слугує запорукою надійного і безперервного інфопотоку, який дозволяє здійснювати оперативний обмін інформацією, що особливо важливо у військовому контексті. По-друге, переклад відкриває більше можливостей для обміну досвідом між країнами, у тому числі у військово-технічній сфері. По-третє, в українському контексті, переклад стає інструментом адвокації інтересів нашої країни та промоуції її культури загалом, що сприяє видимості нашої держави на міжнародній арені та підвищує рівень підтримки, яка є критично важливою в наших умовах. Не в останню чергу, переклад у сфері медіа є критичним в умовах війни як засіб пропаганди та її протидії, а також боротьби з дезінформацією.

Зважаючи на те, що військова сфера наразі проникає в усі аспекти життя українців, особливо медіа, питання роботи з перекладом насичених військовою термінологією текстів інформаційно-публіцистичного характеру постає як ніколи гостро.

Огляд наукових праць дав нам змогу визначити поняття терміна та систематизувати його особливості та класифікації. У загальному наукова спільнота схиляється до розгляду терміна у взаємозв'язку з поняттями концепції та

визначення, що досліджують такі вчені як М. Бейкер, Є. Барань, Д. Ганич, В. Карабан. Спільним є визначення терміна як лексеми, що позначає явище або предмет (тобто, концепцію) з конкретним описом (що втілюється у визначенні), і характеризується активним вжитком у межах окремої галузі. Також науковицею В. Погонєць було сформульовано ключові відмінності між термінами та професіоналізмами, які часто ототожнюють у науковому дискурсі, хоча вони мають ряд характеристик, які дозволяють судити радше про їхню спорідненість, аніж тотожність (сфера вжитку, рівень експресивності, ступінь унормованості тощо).

Окрім того, було проаналізовано способи класифікацій термінів ряду мовознавців, а саме: С. Дорошенка (який класифікує терміни на основі галузі використання: математичні, медичні, технічні тощо), Д. Фурт (яка пропонує класифікацію за поширенням, яка включає загальнонаукові, міжгалузеві та вузькогалузеві терміни), В. Карабана (який пропонує класифікацію термінів за морфологічною ознакою, поділяючи їх на прості, похідні, складні та терміни-словосполучення), Т. Кияка (який, фактично доповнює класифікацію В. Карабана, додаючи до попереднього переліку непохідні терміни, терміни-аббревіатури, буквенні умовні позначення, символи та номенклатуру), Міжнародної організації зі стандартизації (матеріали якої пропонують дві класифікації: за походженням, поділяючи терміни на питомі для мови та запозичені, та за критерієм прийняття, пропонуючи категорії бажаних, допустимих та небажаних термінів). З переліку стає помітною різноплановість класифікацій, що, з одного боку, свідчить про активне дослідження термінології, а з іншого – про відсутність уніфікованості в системі класифікацій.

За результатами проведеного аналізу можна зробити висновок про складну структуру системи класифікації термінів, яка складається з поділу за різноманітними ознаками, що проявляються на різних рівнях мови (у першу чергу семантичному, морфологічному та лексичному).

Далі нами було здійснено огляд наукових напрацювань з характеристики та класифікації військової сфери, які висвітлено в роботах В. Балабіна, Г. Бевзо, М. Білана, Ю. Бойка, І. Струк, Ю. Лукіянука, Л. Малімон, В. Погонєць, Ю. Попівняк, І. Кочоте, М. Бейкер, Ш. Мусурманової та А. Сейбер. Внаслідок аналізу наукових праць цих вчених вдалося виділити наступні особливості військової термінології: превалювання вжитку в офіційно-діловій та науково-технічній сфері, схильність до широкого використання скорочень та аббревіатур, швидкі темпи поповнення терміносистеми новими поняттями, явища евфемії та ресемантизації, високий ступінь взаємодії з іншими галузями (технічною, публіцистичною, культурною тощо). Ці дані свідчать про окреме та особливе місце військової термінології в мові та необхідність напрацювання досліджень з урахуванням унікальних характеристик цієї терміносистеми.

Класифікації військових термінів базуються переважно на лексико-семантичному аспекті. Так, Г. Бевзо виділяє чотири тематичні категорії військових термінів: назви зброї, техніки та амуніції, позначення бойових дій, позначення людей та організацій, поняття на позначення переговорів та миротворчих процесів. У той же час В. Балабін вводить нову тематичну категорію термінів професійної військової підготовки та розділяє на дві окремі складові класифікації терміни на позначення структур і особового складу, долучаючи до останньої категорії також військові реалії. Водночас узбецька науковиця Ш. Мусурманова пропонує класифікацію за галузевою ознакою, виділяючи військово-політичні, військово-дипломатичні та військово-технічні терміни.

Усі ці групи термінів регулярно висвітлюються в текстах ЗМІ, про що свідчать результати здійсненого нами аналізу військової термінології в них. У рамках частотного аналізу було виявлено, що превалюючими тематичними групами військової термінології, представленими в публіцистичних текстах онлайн-видань були назви озброєння та техніки (34%) та побутових реалій, пов'язаних з війною та військовою сферою (36,6%), тоді як сленгові лексеми (0,9%)

були майже не представленими. Водночас досить помітною серед структурних одиниць є частка власних назв (12%) та аббревіатур (13%), особливо у порівнянні з часткою використання скорочень (0,9%).

Після аналізу цих класифікацій та проведення власного лексико-семантичного аналізу термінів військового спрямування в медіа, можемо зробити висновок про те, що військова термінологія є багатою лексичною системою, яка має складну структуру за рахунок кількох семантичних напрямків, що постійно розширюються за рахунок утворення нових термінів.

Саме ці особливості є невід'ємною складовою складнощів, що виникають під час перекладу військової термінології, загалом та в медіадискурсі зокрема. Аналізуючи праці науковців, присвячені цій темі, робимо висновок, що вони пов'язані насамперед з лексико-семантичними особливостями (багатозначність, використання неологізмів, сталих виразів і кліше, аббревіатур, власних назв) та досягненням еквівалентності.

Вивчення питання еквівалентності було важливою складовою огляду теоретичного матеріалу. Аналіз попередніх досліджень показав, що в процесі історичного розвитку перекладознавства погляд на еквівалентність, її визначення та способи досягнення розвивалися й зазнавали змін. Переважно, вчені зберігають солідарну позицію щодо неможливості досягнення еквівалентності на всіх рівнях мови, так само як і щодо флюїдності еквівалентності залежно від мети та функції повідомлення для перекладу. Ілюстративною в цьому контексті є класифікація М. Бейкер, яка пропонує поділяти реалізацію еквівалентності на п'ять рангів: на рівні слів, виразів, граматична, текстуальна та прагматична еквівалентності. Ця класифікація є суголосною з баченням шотландського вченого Дж. Кетфорда і фокусується на досягненні функціонально-змістової відповідності повідомлення мові оригіналу, ніж відповідності на рівні структури, як, наприклад, у формальній еквівалентності, запропонованій Ю. Найдою на противагу динамічній, яка є ближчою до сучасних поглядів на еквівалентність. Наприклад, українські

дослідниці І. Литвин та А. Сітко пропонують типології еквівалентності, які базуються на функціональних рівнях та контексті. Так, І. Литвин виділяє денотативну, конотативну, структурно-нормативну, прагматичну та формально-естетичну еквівалентності, тоді як А. Сітко характеризує еквівалентність на рівні окремих відповідників, які поділяє на варіантні (сталі та унормовані синонімічні ряди) та контекстуальні (які працюють в межах окремого перекладу за рахунок специфіки використання в контексті та є функціональною заміною). Проаналізований теоретичний матеріал нашо́вхує нас на висновок про пріоритетність функціональної еквівалентності (збереження змісту, експресивності, стилю та впливу тексту під час перекладу), аніж збереження структурних елементів. Оскільки еквівалентність може бути досягнута на різних рівнях мови та в різних функціональних аспектах, завданням перекладача є детальний аналіз вихідного тексту для вибору найвдалішого підходу досягнення еквівалентності, який часто реалізується шляхом використання перекладацьких трансформацій.

Найвлучнішим нам видається визначення перекладацьких трансформацій О. Селіванової, яке ми перефразуємо з урахуванням доповнень інших дослідників (С. Дорошенко, Є. Барань) наступним чином: це цілеспрямована модифікація форми або змісту (або обох) повідомлення або мовної структури, що дозволяє зберегти їхній рівень комунікативного впливу. Науковці виділяють наступні види трансформацій у перекладі: прямий (або буквальний) переклад, запозичення, калькування, антонімічний переклад, описовий переклад (або експлікація), додавання, вилучення, генералізація або конкретизація значень, перестановка (або транспозиція), модуляція, компенсація, цілісне перетворення, адаптація, транскодування (транслітерація та транскрипція). Серед них як чільні за використанням у військовому перекладі вчені називають описовий переклад, калькування, транскодування, конкретизацію значень, модуляцію (смісловий

розвиток), антонімічний переклад, перестановку, цілісне перетворення (функціональну заміну).

Під час роботи над практичною частиною дослідження з аналізу прийомів, які використовують медіа для передачі іншомовних військових термінів, а також виконання власного перекладу, ми спостерігали практичне застосування частини з цих трансформацій, насамперед: калькування (26%), описового перекладу (11,5%), перестановки (15%), додавання (11,5%), транскодування (15%). Генералізація та конкретизація значень як спосіб передачі термінів були застосовані порівняно рідше (по 3% на кожну з трансформацій). Такі перекладацькі прийоми як антонімічний переклад, модуляція, цілісне перетворення, не були представлені взагалі.

На основі виконаних перекладів було проведено аналіз проблем, які підтвердили попередні висновки перекладознавців про досягнення еквівалентності як основний виклик для перекладача військового медіадискурсу, передусім через роботу зі специфічними лексичними групами термінів (вузькогалузові терміни, неологізми, власні назви, термінологія, сталі вирази, подекуди сленг та жаргон).

Це дозволило також звернути увагу на проблему недостатньої стандартизації військових термінів у контексті міжмовних відповідників, а також проблемі процесу терміно- та нормотворення, темпи якого не відповідають темпам розвитку військової сфери та появи нових понять у ній. Особливо актуальною ця проблема є в Україні, де здійснюються лише перші кроки до створення стандартів військового лінгвістичного забезпечення.

Окрім того, спостерігається підтвердження тези А. Сливки про кореляцію між різновидом термінів та вибором перекладацької трансформації для них. Зокрема, була встановлена наступна відповідність між групами термінами та використаними трансформаціями, які відповідають даним з дослідження перекладознавиці: для запозичених власних назв та ефективною стратегією було

транскодування, для словосполучень та стійких виразів — калькування, описовий переклад, генералізація та конкретизація значень.

У якості підсумку проаналізованого матеріалу, який було викладено вище, робимо висновок про специфічний характер перекладу військового медіадискурсу, який ускладнюється особливостями як публіцистичного стилю, так і військової терміносфери, вимагаючи від перекладача додаткового рівня експертизи, особливо враховуючи необхідність дотримання як мовних, так і журналістсько-етичних норм під час роботи з текстами. Ключовими аспектами та пріоритетами перекладу для засобів масової інформації є збереження якнайвищого рівня точності наведеної інформації, доступність тексту для широкої аудиторії читачів та збереження впливу на них, що відповідає основним принципам еквівалентності, наведеним вище.

Втім, не існує єдиної вдалої стратегії перекладу військової термінології в медіа, оскільки вона характеризується як лексично-семантичною різноманітністю, так і використанням у різних форматах медіа (анонси, аналітичні статті, інтерв'ю тощо). Відповідно, перекладач має покладатися в першу чергу на індивідуальний підхід до кожного окремого випадку перекладу, здійснювати аналіз стилю та контексту, а також консультуватися зі спеціалізованою літературою (галузеві словники, посібники) визначаючи лакуни, де усталений відповідник відсутній. У такому випадку стає доцільним використання перекладацьких трансформацій, вибір яких залежатиме від мети та цілей тексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Англійсько–український військовий словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://english-military-dictionary.org.ua/>.
2. Англо-український дипломатичний словник: понад 26 000 слів і словосполучень / за ред. І. С. Бика; упоряд.: О. М. Антохів-Сколотдра та ін. – Київ: Знання, 2006. – 578 с.
3. Бабич О., Монашненко А. Переклад медіаконтенту під час воєнного стану // International Journal of Philology / Міжнародний філологічний часопис. – 2023. – Т. 14, № 4. – С. 66-75. – DOI: [https://doi.org/10.31548/philolog14\(4\).2023.07](https://doi.org/10.31548/philolog14(4).2023.07).
4. Балабін В. В. Сучасний американський військовий сленг як проблема перекладу : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Балабін Віктор Володимирович ; Харківський держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків, 2001. – 240 с.
5. Балабін В. В. Теоретичні засади військового перекладу: дис. д-ра філол. наук: 10.02.16 – Перекладознавство (035 «Філологія») / Балабін В. В. – Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2020.
6. Балабін В. В., Лісовський В. М., Чернишов О. О. Основи військового перекладу (англ. мова): підруч. / за ред. В. В. Балабіна. – Київ: Логос, 2008. – 587 с.
7. Баран І. М. Структурно-семантичні і стилістичні особливості функціонування військової термінології в сучасному англomовному масмедійному дискурсі і засоби їх відтворення українською мовою: кваліфікаційна робота магістра / І. М. Баран; наук. кер. Н. І. Голіяд; КНЛУ. – Київ, 2024. – 110 с.
8. Бевзо Г. А., Алієва А. Д., Поліщук О. С. Лексико-семантичні особливості англomовної військової термінології // Acta Scientifica. Humanities. – 2022. – № 1. – С. 120-125. – DOI: <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2022.1.18>.
9. Берладин О. Б., Кауза І. Б. Переклад військової термінології з англійської на українську мову: проблеми та стратегії адаптації // Закарпатські

філологічні студії. – 2025. – Вип. 40 (1). – С. 191-197. – DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.40.1.30>.

10. Бойко Ю. П., Долинський Є. В. Особливості перекладу англійської військової термінології // Актуальні проблеми філології та перекладознавства: зб. наук. праць. – Хмельницький нац. ун-т. – 2020. – № 20. – С. 17-21.

11. Власюк Т. А. Труднощі перекладу військового дискурсу: кваліфікаційна робота магістра / Т. А. Власюк; наук. кер. О. Б. Галицька; Волинський національний університет імені Лесі Українки. – Луцьк, 2023. – 92 с.

12. Володіна Т. С., Рудківський О. П. Загальна теорія перекладу: навч.-метод. посіб. для першого (бакалаврського) рівня / В. Т. Володіна, О. П. Рудківський. – Київ: Вид. центр КНЛУ, 2017. – 296 с.

13. Газдаг В., Барань Є. Словник філологічних термінів. – Ужгород: Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II, 2024. – 109 с.

14. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. – Київ: Вища школа, 1985. – 360 с.

15. Девіцька А. І., Курах Н. П., Сідун Л. Ю. Конспект лекцій з дисципліни «Теорія та практика перекладу» для здобувачів вищої освіти першого рівня усіх спеціальностей (денна та заочна форми навчання) / уклад.: А. І. Девіцька, Н. П. Курах, Л. Ю. Сідун. – Ужгород: електронне видання, 2022. – 36 с.

16. Дорошенко С. І. Словник-довідник лінгвістичних термінів юного мовознавця / С. І. Дорошенко; відп. ред., вступ. сл. О. О. Тележкіна. – Харків: Вид-во Іванченка І. С., 2024. – 400 с.

17. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стильові проблеми: навч. посіб. / В. І. Карабан. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 576 с.

18. Кияк Т. Р., Огуй О. Д., Науменко А. М. Теорія та практика перекладу (німецька мова) : підручник для студентів вищих навчальних закладів. – Вінниця : Нова книга, 2006. – 592 с.

19. Крамар В. Б., Мельник Ю. П., Ємець О. В., Бурковська Л. Д. Практичний переклад з англійської мови: навчальний посібник / В. Б. Крамар, Ю. П. Мельник, О. В. Ємець, Л. Д. Бурковська. – Харків: ХНУ, 2007.
20. Кубіцький В. І. Структурно-семантичні особливості термінології англійськомовного військово-технічного дискурсу та способи її перекладу українською мовою: кваліфікаційна робота магістра / В. І. Кубіцький; наук. кер. С. Є. Максимов; Київський національний лінгвістичний університет. – Київ, 2019. – 131 с.
21. Кучик Г. Б. Вплив воєнного стану на адаптацію англійськомовної термінології в Україні // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологія». – 2024. – Вип. 23 (91). – С. 8–16.
22. Ларіна К. Специфіка перекладу військових термінів в англійськомовних онлайн-новинах: курсова робота / Ларіна К.; наук. кер. Н. Голубенко; Київський національний лінгвістичний університет. – Київ, 2024. – 57 с.
23. Литвин І. М. Перекладознавство: науковий посібник / І. М. Литвин. – Черкаси: Видавництво Ю. А. Чабаненко, 2013.
24. Лукіяничук Ю. О. Способи класифікації військових термінів // Серія «Філологічна». – Вип. 66. – Київ: Військовий інститут КНУ імені Тараса Шевченка.
25. Малімон Л. К., Щербан К. О. Переклад військової термінології в англійськомовних онлайн-новинах під час висвітлення війни в Україні // Закарпатські філологічні студії. – 2024. – Вип. 35. – С. 201-205 – DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.35.36>.
26. Міністерство оборони України. Армія РФ зазнає рекордних втрат в автотехніці: майже 33 000 одиниць з початку року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mod.gov.ua/news/armiya-rf-zaznaye-rekordnih-vtrat-v-avtotehniczi-majzhe-33-000-odinic-z-pochatku-roku>.
27. Міністерство оборони України. Військовий стандарт 01.003.001 (Видання 1). Адміністративна діяльність. Лінгвістичне забезпечення військ (сил).

Основні положення / Міноборони України. – Київ: Міністерство оборони України, 2018. – 288 с. (Прийнято наказом від 22.12.2018 № 19; Реєстр. № А2387/000183).

28. Міністерство оборони України. Загальні бойові втрати росіян за добу: 1 060 окупантів, 108 БПЛА та 8 артсистем [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mod.gov.ua/news/zagalni-bojovi-vtrati-rosiyan-za-dobu-1-060-okupantiv-108-bpla-ta-8-artsistem>.

29. Міністерство оборони України. ДОТ Міноборони впровадив QR-коди на сухпайках для збору зворотного зв'язку від військових [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mod.gov.ua/news/dot-minoboroni-vprovadiv-qr-kodi-na-suhpajkah-dlya-zboru-zvorotnogo-zv-yazku-vid-vijskovih>.

30. Міністерство оборони України. Міноборони роз'яснює, з чого складається 51 день БЗВП та що отримають рекрути [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mod.gov.ua/news/minoboroni-roz-yasnyuye-z-chogo-skladayetsya-51-den-bzvp-ta-shho-otrimayut-rekruti>.

31. Міністерство оборони України. Новини Міністерства оборони України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mod.gov.ua/news>.

32. Міністерство оборони України. Протягом 2025 року затверджено 163 нові нарукавні знаки для військових частин та підрозділів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mod.gov.ua/news/protyagom-2025-roku-zatverdzheno-163-novi-narukavni-znaki-dlya-vijskovih-chastin-ta-pidrozdiliv>.

33. Остапенко С., Удовіченко Г. Особливості відтворення військової термінології в перекладі // Modern Engineering and Innovative Technologies. – 2023. – № 27 (3). – С. 136-144.

34. Погонєць В. В. Поповнення військової лексики та фразеології англійської мови: лінгвальний та соціолінгвальний параметри: дис. канд. філол. наук: 10.02.04 / В. В. Погонєць; наук. кер. Ю. А. Зацний; Запорізький національний університет. – Запоріжжя, 2019. – 260 с.

35. Подолян В. Військова лексика в перекладі // Наука. Освіта. Молодь. – 2025.
36. Польовик Д. В. Актуалізація військової лексики у мові українських мас-медіа // Закарпатські філологічні студії. – 2023. – № 29 (2). – DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.29.2.5>.
37. Попівняк Ю. М. Структурно-семантичні, словотвірні та функціональні особливості військових термінів: кваліфікаційна робота магістра / Попівняк Ю. М. – Волинський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2023.
38. Притика Я. М. Переклад військової англomовної лексики (на матеріалі новинних текстів про російсько-українську війну): кваліфікаційна робота магістра / Я. М. Притика; наук. кер.: А. В. Зінченко, Ю. О. Крятов; Сумський державний університет. – Суми, 2023. – 90 с.
39. Радіо Свобода – Головна сторінка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/>.
40. Радіо Свобода. Масовані ракетні удари та «нереалізований» контрнаступ ЗСУ: чому все так і що буде далі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/masovani-raketni-udary-nerealizovanyy-kontrnastup-zsu/32752392.html>.
41. Радіо Свобода. «Понад половина всіх поранень – від дронів». Чому загрозу російських БПЛА так важко подолати [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/shahed-fpv-killzone/33476992.html>.
42. Радіо Свобода. Російські КАБи атакують тил. Як захистити міста від модифікованих російських керованих авіабомб? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/kaby-analyz-zahroza-dlya-tylu/33591802.html>.
43. Радіо Свобода. Росія вдарила «Іскандером» по полігону ЗСУ під Дніпром: хто відповідь? [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://www.radiosvoboda.org/a/polihon-zsu-rf-iskander-vidpovidalni-naslidky/33334646.html>.

44. Радіо Свобода. Росія завдала по Києву масованого удару: семеро загиблих, руйнування майже в усіх районах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/rosiya-ataka-kyiv-drony-rakety-14-lystopada/3359150.html>.

45. Редчиць Т., Кукушкін В. Труднощі військового перекладу на матеріалі медіатекстів // Актуальні проблеми філології та перекладознавства. – 2024. – Вип. 31. – С. 20-24. – DOI: <https://doi.org/10.31891/2415-7929-2024-31-4>.

46. Селіванова О. О. Світ свідомості в мові: моногр. / О. О. Селіванова. – Черкаси: Ю. Чабаненко, 2012. – 488 с.

47. Селігей П. Питоме і чуже в термінології: гармонія чи конфлікт? // Вісник Національної академії наук України. – 2007. – № 9. – С. 20-28.

48. Сідько О. К. Сучасний український військовий жаргон: кваліфікаційна робота магістра / О. К. Сідько; наук. кер. І. Є. Ренчка; НаУКМА. – Київ, 2023. – 85 с.

49. Сімонок В. Лексичні запозичення в українській мові: історико-соціолінгвістичний аспект / В. Сімонок. – Харків: Національна юридична академія України ім. Я. Мудрого, 2004. – С. 167-172.

50. Сітко А. В. Конспект лекцій з дисципліни «Вступ до перекладознавства» за напрямом 6.020303 «Філологія» / уклад. А. В. Сітко. – [Черкаси]: [б. в.], 2021.

51. Сливка Л. З. Проблеми перекладу українською мовою англomовних термінів-неологізмів у військовій галузі // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. – 2022. – № 54. – DOI: <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2022.54.51>.

52. Словник професійної термінології для майбутніх фахівців Національної гвардії України (до курсу «Українська мова за професійним

спрямуванням») / уклад.: М. П. Вовк, Р. С. Троцький, В. С. Молдавчук, О. В. Чуприна, О. А. Блінов, С. І. Шепель; за ред. А. О. Пожидаєва. – Київ: НАВС України, 2016. – 156 с.

53. Стародубцева А. О., Талавіра Н. М. Специфіка перекладу військової термінології в англomовних онлайн-новинах під час висвітлення війни в Україні // Молодий вчений. – 2023. – № 7 (119). – С. 57-61 – DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-7-119-11>.

54. Струк І. В., Сітко А. В., Семигінівська Т. Г. Формування та переклад військової термінології у період активних воєнних дій на території України // Сучасні тенденції розвитку лінгвістики, лінгводидактики та перекладознавства в Україні та за її межами: колективна монографія / за ред. О. М. Тищенко. – Riga: Baltija Publishing, 2022. – С. 485–497. – DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-223-4-97>.

55. Суспільне Новини. Головна сторінка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://suspilne.media/>.

56. Суспільне Новини. "Думали, що новий тип безпілотної авіабомби, а це – жителі Коропської громади про приліт КАБу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://suspilne.media/chernihiv/1157204-dumali-so-novij-tip-bezpilotnika-a-ce-aviabomba-ziteli-koropskoi-gromadi-pro-prilit-kabu/>.

57. Суспільне Новини. Дрони, РЕБ, легка броня і цілодобові штурми: тактика росіян на Олександрівському напрямку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://suspilne.media/donbas/1156944-droni-reb-legka-brona-cilodobovi-sturmi-taktika-rosian-na-oleksandrivskomu-napramku/>.

58. Суспільне Новини. “Запальний жовтень” для окупантів: СБУ завдала ударів по складах та логістиці військ РФ на Луганщині [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://suspilne.media/donbas/1157606-zapalnij-zovten-dla-okupantiv-sbu-zavdala-udariv-po-skladah-ta-logistici-vijsk-rf-na-lugansini/>.

59. Суспільне Новини. Погіршення погоди сприяє просоченню диверсійних груп: військовослужбовця 68 ОЄБр про Покровський напрямок [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://suspilne.media/donbas/1157582-pogirsenna-pogodi-spriae-prosocennu-diversijnih-grup-vijskovosluzbovica-68-oebr-pro-pokrovskij-napramok/>.

60. Суспільне Новини. Україна очікує \$5 млрд фінансування програми PURL до кінця року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://suspilne.media/1179336-ukraina-ocikue-5-mlrd-dolariv-finansuvanna-programi-purl-do-kinca-roku/>.

61. Суспільне Новини. “Шахеда”, «Молнія», КАБи, FPV-дрони та скиди вибухівки: війська РФ атакували прикордоння Чернігівщини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://suspilne.media/chernihiv/1159420-sahed-molnia-kabi-fpv-droni-ta-skidi-vibuhivki-vijska-rf-atakuvali-prikordonna-chernigivsini/>.

62. Сухоруков В. А., Чернявська С. М., Шокуров О. В. Англiцизми у сучасному технічному термінознавстві // Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. – 2022. – № 2(2). – С. 58-63. – DOI: <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2022.2-2/10>.

63. Третяк А. Особливості перекладу військової термінології українською мовою (на матеріалі новин про війну в Україні): курсова робота / А. Третяк; наук. кер. К. Никитченко; Київський національний лінгвістичний університет. – Київ, 2024. – 45 с.

64. Українські національні новини (УНН). Pokrovsk direction once again took the strongest blow – 48 attacks per day – General Staff report [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://unn.ua/en/news/pokrovsk-direction-once-again-took-the-strongest-blow-48-attacks-per-day-general-staff-report>.

65. Федорчук В. Ю. Сучасна військова термінологія: етапи становлення та перекладу: дипломна робота магістра / В. Ю. Федорчук; наук. керівник Є. В.

Долинський; Хмельницький національний університет. – Хмельницький, 2022. – 78 с.

66. Фурт Д. В., Дмитрук Л. А. Термінологія: навчальний посібник / Д. В. Фурт, Л. А. Дмитрук; М-во освіти і науки України, Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – Кривий Ріг: ДонНУЕТ, 2020. – 172 с.

67. Ярошевич І. А. Про питомих і запозичених в українській граматичній термінології // Наукові записки. – 2018. – Вип. 11 (f). – С. 68–77.

68. AAP-06. NATO Glossary of Terms and Definitions (English and French), Edition 2020.

69. Allied Ordnance Publication AOP-38: Glossary of Terms and Definitions Concerning the Safety and Suitability for Service of Munitions, Explosives and Related Products: Edition 2 / Dec. 2000.

70. AOP-38. Allied Ordnance Publication. Glossary of Terms and Definitions Concerning the Safety and Suitability for Service of Munitions, Explosives and Related Products. – Edition 2. – December 2000. – 235 p.

71. Alrymayh A. N. Historical Overview of Equivalence in Translation Studies // European Journal of Language and Culture Studies. – Vol. 3, No. 6, 2024. – [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.ej-lang.org/index.php/ejlang/article/view/138>.

72. Baker M. In Other Words: A Coursebook on Translation / Mona Baker. – 2nd ed. – London; New York: Routledge, 2011. – 332 p.

73. Baker M., Saldanha G. (Eds.). Routledge Encyclopedia of Translation Studies. – 2nd ed. – London; New York: Routledge, 2009. – 680 p.

74. Baker M. Translation and Conflict: A Narrative Account. – Abingdon ; New York : Routledge, 2006. – 203 p.

75. BBC. BBC News [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bbc.com/>.

76. BBC. Europe 'ready to deploy' troops to Ukraine if ceasefire secured [Электронный ресурс]. – BBC News, 2025. – Режим доступа: <https://www.bbc.com/news/articles/cd9kqve398vo>.
77. BBC. Fog helps Russian forces push deeper into key Ukrainian city of Pokrovsk [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.bbc.com/news/articles/cx276px3280o>.
78. BBC. Starmer to push allies on long-range missiles for Ukraine at London summit [Электронный ресурс]. – BBC News, 2025. – Режим доступа: <https://www.bbc.com/news/articles/cd9kle5x10zo>.
79. BBC. Three killed in Russian strikes on Kyiv, officials say [Электронный ресурс]. – BBC News, 2025. – Режим доступа: <https://www.bbc.com/news/articles/czxnye07x2lo>.
80. BBC. Ukrainian city in total blackout after 'massive' Russian assault [Электронный ресурс]. – BBC News, 2025. – Режим доступа: <https://www.bbc.com/news/articles/cn8vrxd5go>.
81. BBC. What's the best way to detect and destroy drones? [Электронный ресурс]. – BBC News, 2025. – Режим доступа: <https://www.bbc.com/news/articles/cy40yjl0ydo>.
82. Catford J. C. A Linguistic Theory of Translation / J. C. Catford. – Oxford: Oxford University Press, 1965. – 103 p.
83. Department of Defense. DOD Dictionary of Military and Associated Terms. – As of March 2017. – Washington, D.C.: DoD, 2017. – 380 p.
84. Dictionary of Military and Associated Terms / Joint Publication 1-02 (DOD).
85. Dorrimanesh P., Aqili S. V., Aghagolzadeh F. News Translation: A Unique Form of Communication Production // Journal of Language and Translation. – 2023. – Vol. 13, № 1. – P. 193–208.

86. House J. Translation Quality Assessment: A Model Revisited / Juliane House. – Tübingen; Narr, 1997. – (Tübinger Beiträge zur Linguistik; 410).
87. IATE (Interactive Terminology for Europe) [Электронный ресурс] – IATE: Interactive Terminology for Europe. – URL: <https://iate.europa.eu/home>.
88. ISO 704:2022. Terminology work — Principles and methods. – 4th ed. – Geneva : International Organization for Standardization, 2022. – 64 p.
89. Jakobson R. «On Linguistic Aspects of Translation» // Brower R. A. (Ed.). On Translation. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1959. – P. 232–239.
90. Joint Publication 1-02. Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms. – 8 November 2010. (As amended through 15 September 2011). – Washington, D.C.: Department of Defense, 2011. – 385 p.
91. Kočote I., Smirnova T. Aspects of military-related text translation from English into Latvian // Procedia – Social and Behavioral Sciences. – 2016. – Vol. 231. – P. 107–113.
92. Leonardi V. Equivalence in Translation: Between Myth and Reality // Translation Journal. – Vol. 4, No. 4, Oct. 2020. – [Электронный ресурс]. – URL: <https://translationjournal.net/journal/14equiv.htm>.
93. Merriam-Webster. Merriam-Webster.com Dictionary [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.merriam-webster.com/>.
94. Musurmanova Sh. Problems of Translation in Military Terms // Proceedings of PAMIR 2023 – The First Pamir Transboundary Conference for Sustainable Societies. – Chirchik; Tashkent, 2023. – P. 366-376.
95. NATO: Chair of the NATO Military Committee visits Ukraine / NATO News, 10 Feb 2025. – URL: <https://www.nato.int/en/news-and-events/articles/news/2025/02/10/chair-of-the-nato-military-committee-visits-ukraine>.
96. NATO: NATO allies Denmark, Norway and Sweden announce €500m package of support for Ukraine / NATO News, 5 Aug 2025. – URL:

<https://www.nato.int/en/news-and-events/articles/news/2025/08/05/nato-allies-denmark-norway-and-sweden-announce-500m-package-of-support-for-ukraine>.

97. NATO «News and Events» Page: NATO – News and Events. – URL: <https://www.nato.int/en/news-and-events/articles/news>.

98. NATO. Request for assistance by the Armed Forces of Ukraine (Support Forces Command): emergency response [Электронный ресурс]. – 23.10.2025. – Режим доступа: <https://www.nato.int/en/news-and-events/articles/news/2025/10/23/request-for-assistance-by-the-armed-forces-of-ukraine-support-forces-command-emergency-response>.

99. NATO. NATO Secretary General meets UK Prime Minister and attends Ukraine Defence Contact Group in London [Электронный ресурс]. – 09.09.2025. – Режим доступа: <https://www.nato.int/en/news-and-events/articles/news/2025/09/09/nato-secretary-general-meets-uk-prime-minister-and-attends-ukraine-defence-contact-group-in-london>.

100. NATO. Secretary General urges continued close NATO-EU cooperation to support Ukraine and face growing threats [Электронный ресурс]. – 13.01.2025. – Режим доступа: <https://www.nato.int/en/news-and-events/articles/news/2025/01/13/secretary-general-urges-continued-close-nato-eu-cooperation-to-support-ukraine-and-face-growing-threats>. NATO Standard AAP-77. Glossary of Military Terms and Definitions. – Edition A, Version 1. – Brussels: NATO Standardization Office, August 2018. – 210 p.

101. Newmark P. A Textbook of Translation / Peter Newmark. – London: Prentice Hall International (UK) Ltd., 1988. – 292 p.

102. Nida E. A. Toward a Science of Translating: With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating / E. A. Nida. – Leiden: Brill, 1964. – 331 p.

103. Nida E. A., Taber C. R. The Theory and Practice of Translation / E. A. Nida, C. R. Taber. – Leiden: E. J. Brill, 1982. – 218 p.

104. Panou D. Equivalence in Translation Theories: A Critical Evaluation // Theory and Practice in Language Studies. – Vol. 3, No. 1, 2013. – P. 1–6.
105. Pintilie I. C. Journalistic Translation: Techniques for Translating International News from English to Spanish: bachelor's thesis / Ioana Cerasela Pintilie; tutor Qianting Yuan; Facultad de Filosofía y Letras, Departamento de Filología Inglesa. – 2024. – 11 p.
106. Pym A. Exploring Translation Theories / Anthony Pym. – 2nd ed. – London; New York: Routledge, 2014.
107. Pym A. Exploring Translation Theories / Anthony Pym. – 3rd ed. – London; New York: Routledge, 2023.
108. RBC-Ukraine (News Ukraine). Special Operations Forces release footage of night assaults [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://newsukraine.rbc.ua/news/special-operations-forces-release-footage-1764703167.html>.
109. Reuters. Reuters – World News [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.reuters.com/>.
110. Reuters. Russian soldiers shot dead five civilians in Ukraine, prosecutors say [Електронний ресурс]. – 23.10.2025. – Режим доступу: <https://www.reuters.com/world/europe/russian-soldiers-shot-dead-five-civilians-ukraine-prosecutors-say-2025-10-23/>.
111. Reuters. Sweden in talks to sell Gripen fighter jets to Ukraine [Електронний ресурс]. – 22.10.2025. – Режим доступу: <https://www.reuters.com/business/aerospace-defense/sweden-talks-sell-gripen-fighter-jets-ukraine-2025-10-22/>.
112. Reuters. Ukraine deploys reinforcements as city battles rage in Pokrovsk [Електронний ресурс]. – 27.10.2025. – Режим доступу: <https://www.reuters.com/world/europe/ukraine-deploys-reinforcements-city-battles-rage-pokrovsk-2025-10-27/>.

113. Reuters. Ukraine destroyed one Oreshnik missile Russia deployed in summer 2023, SBU says [Электронный ресурс]. – 31.10.2025. – Режим доступа: <https://www.reuters.com/world/ukraine-destroyed-one-oreshnik-missile-russia-summer-2023-sbu-says-2025-10-31/>.

114. Reuters. Ukrainian forces fighting in Kupiansk despite Russian claims, top commander says [Электронный ресурс]. – 28.11.2025. – Режим доступа: <https://www.reuters.com/world/ukrainian-forces-fighting-kupiansk-despite-russian-claims-top-commander-says-2025-11-28/>.

115. Reuters. Ukraine races to outfox Russian defences with drone attacks, commander says [Электронный ресурс]. – 24.10.2025. – Режим доступа: <https://www.reuters.com/business/aerospace-defense/ukraine-race-outfox-russian-defences-with-drone-attacks-commander-says-2025-10-24/>.

116. Saber A. «Lexicogenic matrices and institutional roles of U.S. military jargon» // Lexis [Online]. – 2018, № 11. – URL: <http://journals.openedition.org/lexis/1179>.

117. Urban Dictionary [Электронный ресурс]. – URL: <https://www.urbandictionary.com/>.

118. Vinay J.-P., Darbelnet J. Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation / Jean-Paul Vinay, Jean Darbelnet; transl. & ed. by Juan C. Sager, M.-J. Hamel. – Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins B.V., 1995. – (Benjamins Translation Library, vol. 11).